

Pep Vila

El jardí de les paraules

LLIBRES DELS QUATRE CANTONS

El jardí de les paraules

PEP VILA

LLIBRES DELS QUATRE CANTONS

Sota les sancions establertes per les lleis, queden rigorosament prohibides, sense l'autorització per escrit dels titulars del copyright, la reproducció total o parcial d'aquesta obra per qualsevol mitjà o procediment mecànic o electrònic, actual o futur –incloent-hi les fotocòpies i la difusió a través d'Internet– i la distribució d'exemplars d'aquesta edició mitjançant lloguer o préstec públics.

Edita: CCG Edicions

Març 2001

Fotocomposició: Curbet CG

Impressió: Gràfiques Alzamora SA

ISBN: 84-95483-06-8

Dipòsit legal: GI-198-2001

© *del text:* Josep M. Vila Medinyà

© *d'aquesta edició:* Curbet Comunicació Gràfica SL

CCG EDICIONS

Carrer Sèquia, 5, ent. 1a · 17001 Girona

Tel. 972 200 084 / Fax 972 200 570

www.curbetcg.com

curbet@intercom.es

El jardí de les paraules

Ad benevolum lectorem

El jardí de les paraules és una tria d'escrits, entre els quals hi ha més d'una ficció, que he anat escrivint en els darrers anys en els ocis eventuals que m'he buscat enmig d'altres ocupacions. He volgut conservar aquelles notes especulatives que m'han semblat més acostades a la meua manera de ser, defugint aquella retòrica que empelta la vida de grans principis, de mots grandiloqüents i tronats. Per tot això, hi ha més os que carn en aquest enfilall de temes, escrits al vol, sense un pla establert i previ. En definitiva, he volgut salvar de l'oblit aquells retalls fets de lectures, records i reminiscències que em són més propers, aquells que per a mi tenen un nervi, que diuen, poc o molt, del tremp social i humà de qui els ha pensat o triat. Sóc conscient que les notes assajades traspuen un pessimisme acusat sobre la condició humana.

Una vegada que sant Jeroni s'adreça a Precidi, aquest li confessà que qui escriu té molts jutges rigorosos de les seves obres: *Qui scribit multos sumit iudices. Hypocrite lecteur, / mon semblable, / mon frère!*, espero que puguis trobar algun interès en aquestes impressions elementals, escrites sense petulància, on es barregen descripcions, experiències, opinions obertes a la interpel·lació. Amb una parcial subjectivitat, i amb púdiques reserves, heus aquí una addició de fragments, mai dissonants, és clar, nascuts de la contemplació de la vida per un home entre els homes.

A la Pilar

*Le chemin n'est pas tracé,
il ne peut se faire qu'en marchant*

(EDGAR MORIN)

❖ *Per què he de ser fora del teu pensament, simplement per què sóc fora de la teva vista?* (SANT AGUSTÍ) ¶

❖ Un dimarts de gener anem a Llançà. Aprofitem les minves, el temps bonancenc i el descens de les aigües de vidre, per agafar les garotes que floreixen en el cor de les roques eriçades de sal i de bromeres blanques. Tenen el seu natural entre les aigües esclarissades que l'acompassat moviment del mar despentina. Després de pescar-ne una dotzena, n'esporquem les antenes amb unes tisores, n'obrim els cranis coronats d'esferes blavenques i violàcies. Amb una mica de pa i vi negre de Garriguella, tastem els corals, les sangs d'amargor mineral que amb el vi graduat semblen més dolces. Flairem uns corrents eterns, gaudim la polpa sorrosa que en raja. ¶

❖ Era un luxuriós de l'esperit. ¶

❖ *No vull en llargues proses la mia dolor estendre.* (ROÍS DE CORELLA) ¶

❖ El cos ens exigeix llum, que li fornim una claror que ens permeti veure endins d'unes muntanyes russes per on rodolen els nostres neguits. Tobies guarí el seu pare de la ce-

guesa immediata, però encara és pitjor no veure-hi amb el tercer ull. ¶

❖ L'experiència interior es resumeix en aquells versos de sant Joan de la Creu quan parla de *esos ojos deseados / que tengo en mis entrañas dibujados*. ¶

❖ A *Tino Costa*, una magnífica novel·la de Sebastià Juan Arbó, se'ns fa explícita una concepció molt pessimista de l'existència humana. El protagonista de l'obra, que va a la recerca d'una coherència arrelada en la pròpia vida que la converteixi en destí, s'expressa així: «Els bons, sols i abandonats, s'acontenten amb somnis, mentre que els malvats mostren una activitat ininterrompuda. És desesperant». ¶

❖ Tens l'obsessió per contrafer un llenguatge per així captar millor la novetat que sorgeix en un període de la vida que t'ha tocat de viure. ¶

❖ En una ocasió, Goethe, fidel a una vocació humanista, afirmà que quan aprenia una nova llengua era com si adquirís una ànima nova. ¶

❖ Sermó d'en Carnestoltes¹

*Sermó d'en Carnestoltes
que us conta sense voltes
tot un seguit d'històries,
velles jaculatòries,
de la grisa Girona
posat damunt la trona?*

¹ Llegit a la balconada de l'Ajuntament de Girona, la diada de Carnestoltes de l'any 1983.

Gironins, no feu el tifa,
participeu de la rifa!
D'ara endavant, color i fressa!
Escolliu una disfressa
perquè arriba Carnestoltes,
aquell rei dels pocasoltes.
Que no siguin festes fredes
per la manca de monedes.
Si per cas no hi ha res cuit,
ballarem amb ventre buit.
Dionisians novells,
desfeu-vos de mil flagells
i amb goig feu barril-barral
i endavant la bacanal.

Després d'un any sens tornar-hi,
us diré el meu sermonari.
Jo, de tantes flors caigudes,
n'he fet un paracaigudes
tot per aterrar millor
sense fressa ni remor.
¿I què surava pels aires
que ens feia a tots uns badaires?
¿Em deixeu, doncs, que us ho expliqui,
pausat, però sens deliqui?

Vingué el gran batibull
i l'esperat desembull
d'aquelles eleccions
on perderen els escons
els centristes aprensius
titllats de provocatius
per harmonitzar el país

encar prou enyoradís
d'una llibertat furtada
—car som gent d'anomenada
per voler la llibertat,
somniada identitat.

Vénen les municipals
i a punt són els arsenals.
Les disputes són malignes:
entre ells s'acusen d'indignes.
Mentrestant, el patró salta
i bufeteja la galta
del personal, atemorit
i amb un sou ben esquifit.
I els bisbes van a la gresca:
la polèmica encén l'esca
sobre si el pes del teu fetus
cal dur-lo nou de perpetus,
o val més obrir una escletxa
i anar com ràpida fletxa
a Londres, si te'n desdius
d'aquests clams coercitius.

I no oblido el futbol.
Aquí sí que ens feren gol:
postrats davant l'aparell,
el cervell ple de rovell,
la gent i el seu parloteig
fent bugada al safareig.
S'allunyà d'una ventada
aquella trista humorada
amb el dring massa polític
que torna l'esport raquític

entre tantes aliances
que provoquen malfiances.

Però si aquest noticiari
no parlés d'un dignatari
papal, que féu molt renou,
de segur que el sobresou
de la vostra llarga estima
no tindria, i la llima
tots diríeu que he usat
per polir aquest relat.
El pare romà Woytila
vingué amb molta cercavila,
fins al nostre Montserrat
i allí, amb misticitat,
parlà poc en català
i molt a la babalà
sobre els pecats uterins,
la família per dedins
i doctrines de martiri
que aboquen al cementiri.

Amb Girona fem justícia.
Parlem-ne, doncs, amb clarícia,
de la nostrada ciutat
amb el riu sempre enllotat.
De nit quan travesso el riu
i com és ja preceptiu
sento com llencen la bossa
i el corrent és una fossa
on van a raure agrisats
els desigs forasenyats.
I els carrers sense parany

no porten mals averanys,
tothom viu com endreçat
en la pura inanitat.
¿On són els petits dimonis
que amb els seus jocs, dits erronis,
fan reviure la ciutat
entre tant garratibat
que surt de missa de vuit
amb ventre ple i cap buit,
temorós i esmaperdut,
passa desapercebut?
I entorn de quatre parets
exhibeix els cofrenets
dels seus mínims, pobres guanyys,
les xacres de massa enganys.

I quan la ciutat levítica
coberta de boira mítica
s'aixeca en peu de guerra
i al treball va sense erra
aquell vell jueu convers,
veus el patètic revers
d'una pàtria laboriosa
que idolatra tremolosa
l'or i el tuf del seu imperi,
escampat com mal veneri.
Potineja la cultura,
la més dolça confitura.
L'ignorant va enfosquint-se,
una angoixa sempre el pinça,
i els signes televisius
són per ell més suggestius
que l'avenir del país,

qüestió que el deixa indecís.
Per la llengua és poc sofert:
diu que el futur li és incert
i s'afanya convençut,
ja castrat i ventrellut,
a donar-se al castellà.
Ell no es vol esllavissar:
per 'xò blasma la política,
avorreix sempre la crítica
i alabances sempre entona
pel qui porta ara corona,
no fos cas que el dret timó
el prengué un dictador
i en un esclat generós
el poble es tornes bregós
contra una pau que ens enerva,
clausurats a la reserva.

Però deixem-nos de tristures
i de tantes podridures.
Gironins, visca la gresca!
Del més tèrbol fem-ne pesca.
Dionisians novells
desfeu-vos de tants flagells
i amb goig feu barril-barral
i endavant la bacanal.

*Ja sospira Carnestoltes,
fineix el seu curt regnat.
El món dóna moltes voltes
i tot ve que s'ha acabat.*

Sota un cel de ventre blanc
us diré el meu testament.

Que la neu no ens sia entrebanc
encara que és prou vistent.
Sortiu del clot, sortiu del fang,
veniu i oïu-me un moment.

Hem posseït els poders
dels reis tan sols per uns dies
i ens eren prou falaguers,
lluny dels esgarriacries,
lliurats als nostres delers,
despresos d'ideologies
que són allò més eteri.
Els silencis abolits
pel poderós encanteri
de disfresses i de crits.
Després del llarg captiveri,
ara no ens mamem els dits.

Lloem la taula parada
amb un vi fortificant.
Queixalem fort, l'afartada
fa que res no ens faci espant.

Aspireu els fums dels vicis,
busqueu-vos bona amistança
i abraceu l'amor. De novicis
ens en queda prou recança.
Des d'Eva tenim desficiis
i no sofrim la trigança.

Ell cos demana beuratges,
la carn ens encén neguit.
Abans que un mal viatge
ens deixi el cor contrit
—el cor que ara és salvatge!—

i ens aculli un clot de llit,
ignorem el foll destí
i l'hora del seu mossec;
saltem de goig, fem un festí,
tot sigui foc i espetec!
L'amor ens marca el camí
i ens treu el desassossec.

P'rò ja és aquí la Quaresma:
som al fi de la batalla.
Em pertoca de lledesma
la inevitable mortalla.
Aclaparat i sense esma,
li cauré sota la dalla. ♣

❖ Sense que ho hagi pogut contrastar, vaig llegir en una ocasió que l'exlibris, aquesta vinyeta que ja a l'època medieval es fixava a la part interior de la tapa del llibre i que servia per identificar el propietari d'una biblioteca –particular, monacal o eclesiàstica–, tenia una altra funció que la de donar fe d'un patrimoni i d'una certa noblesa material i espiritual. Però no era aquesta la seva única utilitat. Més enllà de la convenció establerta, complia un altre paper encara més excloent i refinat. Hom diu que també s'emprava, en un codi secret, per mantenir a ratlla els lectors massa curiosos o els lladres de còdexs i patracols en unes èpoques reculades en què els llibres anaven escassos i eren molt cars. Com succeeix en aquell episodi d'*El nom de la rosa* del semiòleg Umberto Eco, el paper i la tinta dels exlibris miniats contenien un verí que llevava la vida als tapaners que gosaven tocar-los amb els dits.

Jo, que sóc home de pau i tinc una biblioteca més aviat discreta en nombre i valor de volums, que no he heretat cap

escut nobiliari, vaig decantar-me per il·lustrar els llibres que més m'estimo amb un ornament mig plagiat de Christopher Plantin, impressor francès del Renaixement –època en què l'home és mesura de totes les coses–, que en 1549 va establir-se a Anvers, i que amb el temps es convertí en l'editor més important del nord d'Europa. Una vegada que vaig tenir a les mans una de les seves múltiples i acurades publicacions vaig fixar-me en la divisa de les seves obres, un compàs situat sobre un llibre amb el lema *constantia et labore* o, amb més freqüència, *labore et constantia*.

En el treball intel·lectual, a una escala evidentment molt més modesta que la de Plantin, en la mesura del possible, em reconec constant i voluntariós. M'imposo un horari constant que m'allunyi del diletantisme. Per aquesta vocació sóc capaç de perseguir hores els llibres, fins i tot en els més àrids, satisfent-hi sempre un vell instint fabulador. Des de quatre mil anys abans de la nostra era fins a l'era de l'ordinador, els llibres són com un bosc amb múltiples dreceres. Pel que fa al valor simbòlic del compàs, vaig figurar-me que aquest instrument obert significava una obertura mental, la curiositat que sempre has de tenir per un saber canviant i que es multiplica fins l'infinit. El compàs em representava altres mons especulatius que es fan penetrables en el curs de la lectura. Com em deia una vegada un mestre d'escola, la lectura apassionada exigeix cap, colzes i cul, per convertir aquella lletra en experiència que la memòria ha de retenir. Algú va deixar escrit que les lletres de motlle que formen els llibres van ser inventades perquè nosaltres poguéssim conversar amb els absents.

El llibre, que en temps pretèrits s'havia de consultar encadenat a un pupitre d'una biblioteca monacal, va poder ser identificat, una vegada l'hagué popularitzat la impremta, pel

segell singular del seu propietari, una peça sempre única, que ens lliga a un home concret, un home que en respira els seus signes en el llibre de l'univers de la infinita biblioteca borgiana. Per definir el lligam entre llibre i lector, al segle XVI, Montaigne va deixar dit en un dels seus *Assaigs*: «Ici, nous allons conformément et tout d'un train mon livre et moi (...), qui touche l'un, touche l'autre». ¶

❖ La fibra central que ens mena cap al remolí del desig és la curiositat. El desig és com un ocell amatent per descobrir l'objecte perseguit. ¶

❖ El mot italià *spensierato*, que vol dir 'sense pensament' i equival a 'despreocupat', em recorda un vers d'Ausiàs Marc, pel qual tinc molta simpatia: «On és lo lloc on ma pensa repose?». En ambdues formes es parla de com la ment és assaltada per conflictes anímics, pensar és equiparat a patir. ¶

❖ Ella guerreja amb llança i malfiança;
vibrant espectre, talment com si fos
sentinella d'exèrcits de la por.
Defensa-te'n: et caldrà una muralla
i guardar-ne els merlets per si et manca
convicció contra qui t'amença.
Corre el risc. Si no oblides mai el sabre,
potser arribaràs viu fins al capvespre,
tot mal guarnit i amenaçant ruïna. ¶

❖ **Medecina de bragueta.** Sempre i a tot arreu han tingut bec les oques. El text que llegireu és una lletra familiar del segle XVIII, en la qual un gendre acusa el seu sogre de 74 anys de tenir casera només per satisfer la força de l'atracció

sexual. Es tracta d'un tema que, a més d'haver estat tractat abundantment en l'art i la literatura de tots els temps, és sempre d'actualitat. En la nostra mateixa societat, qui no podria aportar l'exemple d'algun pare viudo que, en edat ja provecta i contra el parer dels fills, desitja contreure nou matrimoni, deslligant afectes, béns, herències? Més d'una vegada he sentit dir en boca d'una dona gran que els homes no són mai vells de cintura per avall, però sovint només és mentalment que no ho són. Entre nosaltres, l'escriptor valencià Jaume Gassull va deixar escrites, en una obra de vena satírica, *El procés de les olives* (1497), unes pàgines memorables on recreà aquest entusiasme il·lusori dels vells pels joves. L'historiador Jaume Vicens Vives ja va deixar escrit que els catalans som molt sensuals i potser hauríem de ser comprensius amb una falta com aquesta. Com molt bé diu un nostre refrany, «dels pecats del piu Déu se'n riu».

Aquest corresponsal palamosí descarrega tota la seva artilleria retòrica contra el seu sogre, a qui no estalvia retrets que pertanyen tant a l'esfera de l'ordre material com a la de l'espiritual, barrejant consideracions d'economia familiar i al·lusions amenaçadores a l'altra vida. El qualifica d'hipòcrita perquè simula unes qualitats i uns sentiments que en el fons només aparenta. Li recorda que per raons d'edat no li pot faltar gaire per anar-se'n a l'altre barri, i que si no rectifica la seva conducta s'haurà d'acarar a un sever judici el dia que lliuri la seva ànima a Déu.

Com que la correspondència és unidireccional, ja que només tenim aquest testimoni, no sabem si les invectives del gendre van atenuar i refredar els desitjos ardents del seu pare polític. Se'n desprèn que el vell era amo i senyor de la hisenda familiar, que no delegava ni en la filla ni en el gendre les regnes de la propietat. I ara, a punt d'abandonar-

les per fi, aquell sobtat i inesperat deliri de passió, al qual particularment tenia dret, frustrava les esperances dels seus hereus, en particular del gendre, que ja tenia coll avall que el seu fill, que s'havia iniciat en l'art de pagès, acabaria controlant l'explotació. Una inflamació de bragueta estava a punt d'engegar-ho tot al carall. Mai més ben dit.

Desconeixem quina era la formació intel·lectual d'aquest anònim corresponsal, però els arguments que aboca en l'èpístola ens semblen ben travats i raonats. Fa un bon ús del seu instrument literari, que domina amb una envejable precisió. Tot i que l'època era adversa al geni de la llengua catalana escrita, no hi ha cap col·loquialisme banal ni un ús barroer de la retòrica que pertorbi la lectura, a excepció de quan acusa el sogre d'anar massa calent. Podríem dir que aquest és un model de prosa privada en un moment que els nostres països veïns fixaven les estructures de les seves llengües modernes en unes coordenades molt més favorables. Una vegada més un arxiu patrimonial ens ofereix fragments del mirall d'unes vides on la realitat batega amb més força que en la ficció més aconseguida. ¶

❖ *Palamós, y Agost 18 de 1771*

Sogre,

quedo informat per Josep Moret, mon cosí, que vós, ahir en la Bisbal y en casa lo Sr. Geroni Salamó, diguéreu que ja que jo vos desbaratava los casaments, volíau retirar-vos a un convent, plegant la casa, y retornar-me la família. Ara digau-me, acarnissat, ¿quin casament me haveu proposat per vós, que tinga figura, cara ni ulls, sinó tot un desacert per cumplir vostres gustos carnals y brutals, sent un home de 74 anys? Basta que se us pàrlia de casar, que ja luego ho donau per fet, sens mirar, ni reflectir christianament los profits de la casa, y sens informar-vos de res. A què serveixen eixos dejunis y coll

tort ab què sempre anau, sinó que eixa casera vos ha posat ... fins a haver-vos privat de judici, que aixís ho tinch de dir, per cumplir los apetits brutals de eixa carn, que ni un jove de vint anys ne faria més, sens mirar la molta familia [que] llansau a pèrdrer. Vós, ab vostre consol o per aconsolar-vos, me desconsolàreu a mi, apartant mon fill de mas ombres, y del camí [on] lo avia jo posat de continuar los estudis. Vós lo volguéreu pagès, y ara intentau plegar-vos la masia, perque jo no vull concentir un disbarat y una locura vostra, a què vos dich que si vós intentau tal cosa, cregau que vós mantindreu tota ma família, y si vos plegau la casa, los vindrà millor, que no hauran de treballar, assegurant-vos que los mantindreu a pesar vostre, y, si vull, a mi també, que poch me costarà tornar a viurer a eixa y passejar-me.

Com més va, més perdeu lo ceny. Si dieu que voldríau casar-vos per tenir govern, és engany, que no és menos ma filla, que era la vostra, y ja-s veu clar que lo govern [que] voleu no és per casa, sí sols per la bargueta. ¿Quinas cebas vos fan còurer los ulls anant a encontrar a un y altre de est comptat, y vehins, a tirar líneas y projectes de mon patrimoni, si arrendarà lo un, si farà lo altre, si lo meu masover se n'anirà? Y, finalment, que vós cuydareu de tot y me llevareu lo govern! Que ja tinch lo cervell podrit de est ultim ditxo, pues solament és vergonya que fins los pastors no enrahonan de altra cosa. No és això fer ofici pitjor que de dimoni? Cregau que o feu, y de ben cert, perquè vós no teniu tal autoritat, de manera que un milió com vós no són capassos de llevar-me lo govern. I ara me recorda que vós me parlàreu de arrendar-me la heretat. Bon concell, però reflectiu què diguéreu de vostra firma, quant luego vos engegüi en hora mala. Si dieu que vas² atrassat, és veritat, però sempre que vulgau vos mantindré que he avansat tant com vós dende³ que só casat, no obstant de tenir una malaltia habitual de molts anys ha. Vós voleu fer al toni,⁴ sens considerar-vos que ja la mort vos crida

² *vas*: 'vaig'.

³ *dende*: 'des de'.

⁴ *fer al toni*: *fer el toni* és 'fer el beneit' (DCVB).

per anar devant lo tribunal de Déu a donar un estret compte, ahont no podreu amagar ab rahons que necessitau de govern, quant és un ardor que us abrasa y consum lo interior. Allà no hi haurà que aconsellar-se ab tants bons tomos com vós, sinó que donareu compte estret, com jo mateix. Y més sentiria jo que un noy vingué a predicarme y dir-ma veritats tant sòlidas com las que us dich que no que-m llevassen un caixal. Sogre, pensem ab Déu y mireu que si vós voleu fer al boitx,⁵ jo lo faré en dobla. Vós haveu volgut que mon fill sie pagès, procureu continuhi. Que si bé⁶ un casament per tots dos que sia passable, cregau [que] jo-l procuraré. Y no aneu tant calent, ni ratxós;⁷ procurau de confessarvos bé y com si haguéssiu de morir, que lo pare espiritual vos guiarà en tot y vos donarà bons concells que vós ignorau. Ponderau-li la família [que] teniu y com està, y veureu alashoras com vos moderareu.

*Si vos haguéssiu donat lo govern a la filla Maria, tal vegada hauriau experimentat **ab** un gran alívio, y no us veuriau tant ahogat. I per últim vos dich que us deixeu de concells de ningú fora de casa, que no fan mes que trastornar-vos. Enrahonau-vos ab Joseph, y filla y néta, y ab mi quant vullau, que vos asseguro vo-n⁸ rehixirà millor. Vós ja sou fora del mont,⁹ assegurant-vos que sou la risa de molts que vos coneixen, lo que sento molt. Per lo que¹⁰ alsau los ulls al cel y mirau que si feu un disbarat me exposareu a fer-ne un altre de pitjor, y tal vegada [a] una guerra continuada. Demaneu a Maria Santíssima un feliz acert per la vostra ànima y no vulgau llansar-la. Vos torno a dir que teniu 74 anys, y que en estos temps és una fruyta que fa las fullas del albre que los sustenta coménsan a càurer, per acercar-se lo ivern de la mort. O mort!, y quant amarga*

5 *al boitx*: 'el boig'.

6 *bé*: 've'.

7 *ratxós*: Usat aquí en el sentit de 'lasciu, lúbric'.

8 *vo-n*: 'us en'.

9 *mont*: 'món'.

10 *per lo que*: 'per la qual cosa'.

ets per un pare de famílias, y pitjor a vós, que sou pare de dos y voldríau encara enbarrancar-vos ab tres. Quedo pregant a Déu [que] vos guarde.

Vostre servidor y gendre,

Vidal

Mon sogre, Gerònim Puig

(Document procedent de l'Arxiu Històric de la Bisbal. Fons patrimonial Grassot, 1490-1900. Correspondència Vidal.) ¶

❖ Un pobre Faust

Esborrona papers amb estil tumefacte.

Fins i tot el diable defuig de fer-hi pacte. ¶

❖ Com que no la domina, la mètrica desorienta l'esforç del jove poeta perquè la veu i viu com una cotilla que ofega la seva llibertat creadora. El recompte de síl·labes, la necessitat de controlar un ritme, l'adequació d'uns accents a uns patrons determinats són la part més feixuga de l'aprenentatge poètic. L'embolcall retòric amb el qual formulem les idees, sentiments o creences del poema només s'ha de respirar, sense que es noti massa, com la bastida que ha permès construir l'edifici. Així ho explicava una vegada a un alumne, quan em vingué a la memòria aquell famós passatge de Kant de la *Crítica de la raó pura*, que em serví d'il·lustració i d'exemple: «El colom lleuger que en un fàcil vol talla l'aire, sentint a la vegada la resistència que li ofereix, podria fer pensar que en un espai sense aire volaria millor, quan és precisament aquell aire allò que li permet volar».

Per una vegada a la vida una idea kantiana, fora de context, se'm feia del tot clara. La classe va agafar llavors un aire més viu. Ben poques vegades el poeta pot guixar la pàgina en blanc sense l'aire invisible que fa volar el colom, que per-

met que el vers se sostengui i llisqui per damunt d'aquest coixí invisible. ¶

❖ La possessió, ni que sigui mental, de béns materials, cobejats sense mesura, provoca en les persones un desassossec profund que els empeny a mostrar els ullals de flama. Quan desitges una cosa i no pots obtenir-la, el camí més curt per arribar-hi sembla el de la violència. ¶

❖ L'*ennui* pascalià és un malestar de tenebra; sentir-se tancat a soles en una cambra on la imaginació s'espesseeix de foscor. ¶

❖ L'home és l'únic animal que pot posar davant seu el jo per interrogar-lo. ¶

❖ Era un home de poques paraules. Feia servir les justes que cabien en l'hemistiqui d'un alexandrí. ¶

❖ Arrapinyat amb tu, sóc el teu nin, la teva nonona, el xic feliç que voldria ser sempre menut. Arraulits, fem el trapejla. Putxinel·lis a la cambra. ¶

❖ L'*abbé* Cazes, rector de Vilafranca de Conflent, em dóna a conèixer un *calembour* que va recollir al poble veí d'Eus, al Vallespir. Crist hauria nascut a Eus perquè, segons un passatge de l'evangelí de sant Joan, *Deus erat Verbum* (d'Eus era el Verb). ¶

❖ En una lletra que sant Joan de la Creu, bon coneixedor de la malícia humana, va escriure l'agost de 1591 a una companya seva, Ana de Peñalosa, li deia: «Aquest matí hem tornat a collir els cigrons. Un altre dia els batrem. És bonic gra-

pejar aquestes criatures mudes, més que no pas ser grapejats per les vives». ♣

❖ El sol enrojolava les runes del castell de Carmençó, prop del coll de Canyelles, al terme de Vilajuïga. Des de aquella massa pètria aturonada he vist una llesca blavosa del mar de Roses, la cinta fosca de la carretera que arriba fins a les portes de Figueres, els camps dibuixant un tauler d'escacs, a punt de veremar. ♣

❖ Gabriel, el personatge masculí de la narració «Els morts» –del recull *Dublinesos*, de James Joyce–, s'ajeu al costat de Gretta, la seva dona, i reflexiona sobre el que ella li acaba d'explicar. Sabem que una cançó, *La noieta d'Aughrim*, l'ha posat melangiosa, li ha desvetllat el record d'un festeig de joventut amb Michael Furey, un amic de l'ànima, traspasat prematurament en la flor de la vida. Aquest primer amor, malaltís i delicat, va trobar la mort per culpa de la pluja, una vegada que, enmig d'una tempesta, l'anà a veure, decisió aquesta de la qual la noia se sent culpable. La humitat li féu tremolar cos i ànima.

Sempre ens costa d'admetre que la nostra parella hagi viscut altres experiències que han vessat més felicitat que no pas la que li podem oferir nosaltres. Ajocat al llit, mentre Gretta dorm, Gabriel només veu ombres, conscient que tapava un forat. S'adona que, després d'aquesta confessió, ja res no tornarà a ser com abans. Dóna voltes al llit, desvetllat, després de conèixer el tendre enamorament de la seva dona per un altre que encara és més viu que no pas ell mateix. És prou valent, però, per reconèixer-ho: «Més valia passar a l'altre món decidits, en plena glòria d'alguna passió, que apagar-se i pansir-se tristament amb l'edat». ♣

❖ A i B, que es coneixen de lluny però mai no s'han tingut simpatia, com passa en moltes ciutats petites, coincideixen a la consulta d'un ginecòleg i se saluden efusivament, mogudes per un sobtat impuls de solidaritat. Sense que B ho sàpiga, A és l'amant del marit de B. A i B, dos vèrtexs d'un triangle, esperen un fill del mateix home, C, que completa aquella figura geomètrica trinitària. ¶

❖ *Solitud*, l'obra mestra de Víctor Català, em sembla una novel·la tancada. D'una banda hi ha l'ascens i el descens de l'infern de la muntanya. De l'altra, la Mila, en aquest viatge iniciàtic, madura com a dona. En síntesi, l'obra funciona com una història arrodonida i perfecta, estructurada en capítols que, els uns amb els altres, com contraforts, sostenen l'esquelet de la història. Txèkhov ja va deixar escrit que si al començament d'un relat el narrador diu que hi ha un clau a la paret, aquest clau ha de servir perquè a la fi s'hi pengi la protagonista. ¶

❖ Aquells versicles de l'evangelí de Mateu (5, 38-41) que parlen de noves lleis sobre la relació amb el proïsme –«Doncs jo us dic que no resistiu al dolent; al contrari, si algú et pega a la galta dreta, para-li també l'altra; al qui et vulgui moure un plet per prendre't la túnica, cedeix-li el mantell i tot...»– són difícils d'admetre i encara més de practicar. Em penso que aquesta exhortació és un d'aquells textos que feien exclamar a Mark Twain: «Els passatges de la Bíblia que em posen nerviós no són els que no entenc sinó els que entenc!». ¶

❖ A principis d'hivern, X s'interrogava a la vora del foc sobre el seu destí. Estava convençut de la justesa de les seves pretensions, semblava que havia trobat la recepta de la vida. Schopenhauer ja va deixar escrit que allò que la gent ano-

mena comunament el destí són quasi sempre les seves imbecil·litats. ¶

❖ Visitem el Mallol, a Sant Privat de Bas, un petit llogaret situat a l'esquerra de la riera del Gurn, que aboca al Fluvià. Antigament aquesta devia ser una terra de vinyes perquè Mallol ve de la veu llatina *malleolus*, diminutiu de *malleus*, que significa 'martell'. Fa referència al sarment de vinya destinat a ser plantat, tallat en forma de T o de martell. ¶

❖ Una certa idea de felicitat s'associa a la mandra, a sentir-se lliure com un infant de bressol. Peresa no vol dir, però, inactivitat. Molts, quan es troben en aquest estat de desídia, fan treballar els sentits. Fan un compte rodó amb el que els regalen la vista, l'oïda, l'olfacte... Alguns amics escriptors em diuen que aprofiten aquests estats d'ànim per carregar les piles. Asseguts a la cadira, vora la finestra, ens pot venir la inspiració mirant com es gronxen les fulles del parc damunt els bancs desolats. ¶

❖ L'assignatura d'Ètica que s'ensenya a les escoles en substitució de la de Religió hauria de ser una classe de filosofia pràctica, de com escapar-se d'entre els dits rampinyadors dels qui ens volen controlar massa la vida, proporcionar una ètica de combat. ¶

❖ *No la toques ya más, / que así es la rosa*, deia Juan Ramón Jiménez. De vegades cal tocar el poema fins a la rosa, fins a fer-la esclatar, fins que ja no es pugui tocar més. ¶

❖ El foc destrueix i transforma els aliments; l'home els consumeix fins a fer-los desaparèixer. Els espanyols tenen una

expressió que descriu allò que en podríem dir la mort cuinada: *estar frito, quedarse frito*. ¶

❖ El joc de l'amor i el de la mort són experiències paral·leles. L'home hi va a buscar un recer, s'entesta a jugar-hi una partida que sap perduda abans de començar. ¶

❖ Una feminista em diu que darrere un home intel·ligent sempre hi ha una dona sorpresa. ¶

❖ Sense la idea de la mort, que a mesura que et fas gran es torna més obsessiva, no trobaríem tant de gust a salvar un vol de vida petita. És per aquesta causa que molts beuen de la font de l'existència com uns assedegats permanents. ¶

❖ Recordo el magatzem de grans dels avis. D'aquells bidons i sacs mal arrencgerats en pujava un excés d'olors i de colors procedent de pinsos pudents. Fulgurava l'or vell dels blats de moro, el vellutat de les civades marronoses. L'aire s'impregnava d'un torterol d'essències: àcides de farines i blats; humides de segons i segones impalpables. ¶

❖ Fins i tot cal dubtar dels propis dubtes? ¶

❖ Ets negra: carbó d'una marededéu alabastrina; sutge d'una perla oceànica; ametller florit d'atzabeja. ¶

❖ Victòria de la incomunicació en una època en què els mitjans de comunicació tenen una presència aclaparadora. A Nova York, una dona que vivia sola en un apartament d'un gratacel –dues columnes acoblades de vidre i llums de neó–, va trucar a la policia per denunciar un problema que, un

cop hi hagueren acudit, s'adonaren que era inexistent. Havia fet una falsa denúncia. Només necessitava ser escoltada, que algú, per uns moments, s'interessés per ella. ¶

❖ Voler ser feliç exigeix oblidar. ¶

❖ En l'escaldum, un plat ben nostre, fet de menuts, sobretot d'aviram, hi entren, a més d'altres menges, els testicles del pollastre, que en molts llocs s'anomenen, eufemísticament, *mongetes*. ¶

❖ L'antropòleg Lévi-Strauss, en el seu treball titulat *Le cru et le cuit*, on pren com a referència els mites del poble cashibo, va elaborar una teoria sobre el menjar i la sexualitat, cuina i aliança matrimonial que no puc deixar d'anotar per la seva originalitat. Segons aquest mite, un cop creat, l'home va demanar de menjar i el sol li mostrà com havia de sembrar blat de moro, plataners i altres plantes comestibles. Més tard, fou l'home qui va preguntar al seu penis: «I tu què vols per menjar?». El penis va respondre: «El sexe femení». La dona és muller, cuinera, mare i nodridora... ¶

❖ Quan un occità o rossellonès es veu obligat a emigrar, a buscar treball al nord de França, i el seu accent *meridional* el delata, per humiliar-lo encara més li diuen que el seu francès *sent à l'ail* (fa pudor d'all). ¶

❖ L'home tarda tres segons escassos per procrear un fill, i té tota una vida per endavant per comprometre's, si vol, a ser pare. ¶

❖ Com una bèstia de càrrega, duia marcat a la cara el refrec i les marques de molts guarniments. Ja des de petit portava uns arreus que no li pertocaven. D'aquí aquell rostre cararugat de patiment. ¶

❖ Com ens ha recordat més d'una vegada el dialectòleg Joan Veny, les etimologies populars tenen un caire d'amenitat i de gràcia molt per damunt de l'eixutesa i fredor del que sovint ens ofereixen les regles fonètiques. L'etimologia de *carajillo*, per exemple, és ben enigmàtica i cap de les solucions proposades pels filòlegs prou convincent. M'expliquen, però, que, a les nits d'hivern, els traginers i macips del barri de Ribera de Barcelona, que s'havien llevat molt d'hora per carretejar paquets i mercaderies, quan treien el cap, morts de fred, en una taverna o cantina que trobaven de pas, mentre deixaven per uns moments que el carro anés avançant lentíssimament pels empedrats llustrosos del carrer, demanaven a l'hostaler que els servís «una barreja», però de pressa, «de pressa, *que ara guillo*». ¶

❖ En un enterrament, quan la mort s'ha emportat un hoste més, sempre hi ha un clima de temença. Després que el capellà recordés aquelles paraules de Crist: «Jo sóc el que dono la vida, jo el que dono la mort» (Deut. 32-39), he pensat en uns versos dels *Himnes* de Prudenci que m'agraden molt: «Tots fem gemes per una mateixa sort. Ens dolem, a la mort d'altri, del funeral que ens espera a nosaltres». ¶

❖ Per a mi, un dels miralls on em trobo i trobo els altres és la lectura. ¶

❖ Llegint novel·la o poesia em sorprèn la invocació, volguda o casual però cada vegada més persistent, a la mirada.

A la serenor pausada de la lletra impresa s'imposa el comerç immediat amb els ulls, el culte a l'impacte de la imatge, substituint així una manera secular d'entendre el món. La fugacitat de l'audiovisual, l'ull que no cessa de parpellejar, la imatge virtual creen un abisme entre el món antic i el modern, dues cultures diverses resultat de dues maneres diverses d'absorbir la cultura. No sé si només és una variant de la disputa entre antics i moderns. Encara fa quatre dies, quan un avantpassat nostre volia significar que un esdeveniment era ràpid, deia: «en el temps de dir un credo», que es degué transformar després en «en el temps de dir un amén». Lentament, abolim les paraules, que es transformen en bits. ¶

❖ X, que té fama d'estalviador i de garrepa, deixa anar en una conversa trivial una comparança, vinguda del fons del seu subconscient, que li escau com anell al dit: «És més lleig que un deute». ¶

❖ En un temps que per a mi és ja remot, quan era *boy-scout*, una vegada que vam anar de campament a Bellver de Cerdanya, a fer la bona obra que consistia en el repicament de la façana de l'església parroquial, una dona ens digué que en aquelles contrades hi feia sempre fred, tant que quan es trobaven dos vilatans al carrer tot just podien abaixar-se el tapaboques per intercanviar uns quants monosíl·labs. I és això el que explica la brevetat dels noms del pobles de la comarca, ja que quan s'havien de preguntar d'on eren, només els calia contestar: Das, Alp, Ix, Urtx, Guils, Llers... ¶

❖ *La folлие d'un texte c'est pourtant la seule chose qui va rester.*
(SERGE VALLETTI) ¶

❖ A través de les paraules, les decisions, les idees i els gestos, l'home mostra les seves màscares, el seu territori és ocupat per un usurpador que té mil cares. Nus d'aquests atributs, hauríem de ballar el ball sense comparseria. ¶

❖ Quant a Provença el capellà donava l'absolució a un mort i li oferia l'adéu que augura la pau definitiva: *requiescat in pace*, descansi en pau, molts dels que sabien la llengua del lloc jugàven amb una expressió gairebé homòfona que deia *resquilhas quand i passas*, rellisques quan hi passes, com per burlar-se d'aquest adéu definitiu a la vida. ¶

❖ Llegeixo en una entrevista que una publicació francesa dedica al novel·lista William Burroughs que quan escrivia usava la tècnica del *cut-up*, és a dir, el *collage*, una mena de mètode per reflectir millor la seva capacitat de percebre la realitat. Es tractava de desfer una mica la cohesió textual, de provocar un canvi en la disposició dels elements més comuns, com aquell qui escampa un enfilall de perles del seu ordre regular, per intentar fer una prosa que a través de la confusió aconsegueixi variar i destruir el discurs convencional. Burroughs creia que l'escriptura anava cinquanta anys per darrere de la pintura. «Suposem –deia– que estic davant d'un paisatge per pintar-lo. Mentre el pinto, el paisatge canvia, canvien els núvols i moltes altres coses. Així es crea el mite del creador, que treballa en una mena de buit, en una bombolla fora del temps. Però suposem que dono una volta pel barri i torno al punt de partida, i que vull esbossar sobre el quadre el que he vist. Què hauré vist? Hauré observat retalls de realitat, hauré vist un home atropellat per un cotxe, reflexos en alguns vidres de les botigues. Cada vegada que hom mira per la finestra o camina pel carrer, la consciència de la

realitat es veu parasitada per fets o detalls fortuïts. La vida és un *cut-up*.» ¶

❖ El gran públic deserta de llegir poesia, i bona part de la culpa és dels propis poetes. En el fons és un problema de traducció. La cinta transportadora d'emocions i vivències no arriba a connectar el creador amb el receptor. Les insinuacions subtils i els sobreentesos no els entén gairebé ningú. Només uns quants elegits, si de cas, tenen la clau del problema. Mentre persisteixi aquest mal cuinar, la poesia serà cada vegada més un gènere críptic, allunyat de la sensibilitat del lector mitjà. ¶

❖ L'única arma que té l'esperançat és mostrar un somriure. ¶

❖ Una llengua afaïçona un món? Més que de la llengua, jo parlaria de l'experiència diversa de la parla, silencis inclosos. Durant segles els parlants, un per un, exterioritzen una subjectivitat, i aquest cor de veus fugitives es converteix a poc a poc en patrimoni d'una comunitat. Un gir, una expressió ben entonada són els millors intèrprets d'un tarannà col·lectiu. ¶

❖ El filòsof Cioran, a *Aveux et anathèmes*, diu: «On ne dit jamais d'un chien ni d'un rat qu'il est mortel. De quel droit l'homme s'est-il arrogé ce privilege? Après tout, la mort n'est pas sa trouvaille, et c'est un signe de fatuité que de se'n croire l'unique bénéficiaire». És cert que l'home sempre vol marcar distàncies amb els animals. Assentat en el seu orgull, es creu una bèstia tan superior a les altres que s'atribueix fins i tot el privilegi de morir. Però la diferència no és pas que l'home sigui mortal, sinó que ell se sap mortal i a estones en té plena consciència. D'altra banda, i tant que diem d'un gat

o d'un gos que són mortals, però cal que ens els estimem prou com per considerar-los part de la nostra vida, en definitiva de la nostra pròpia mortalitat. ¶

❖ A Menorca, influenciats per una colla d'anys de domini anglès, durant el segle XVIII, d'un ull morat en diuen un *ull black*. ¶

❖ Josep Romeu m'adreçà una lletra de recomanació per a Tomàs Garcès perquè el poeta me'n fes una altra per a Enric Frère, gendre del gran poeta i estudiós Josep Sebastià Pons. Pretenia consultar els papers de Pons, dels quals ell, casat amb una de les filles, n'és en part hereu. Frère, que parlava un català fluid, era natural de Sant Genís de Fontanes. Com a professor de teatre a la normal de Perpinyà, posà en escena *Amor de Pardal*, de J. S. Pons. Professor jubilat de castellà, escultor i pintor, encara exercia d'escultor i preparava una retrospectiva que no sé si es va arribar a fer.

Després de les presentacions de rigor i de llegir la missiva de Garcès, curador de la primera edició de l'obra poètica del seu sogre, em rebé molt amablement al molí d'en Casanyes, al poble de Sureda, al Vallespir, un llogaret paradisiac situat en un contrafort de les Alberes. Amicalment m'obrí les portes del seu estudi, situat dins del bosc, al bell mig de la propietat, i em mostrà algunes de les seves creacions, uns nus femenins prou notables, modelats amb força, estilitzats, d'una serenitat noucentista. Són peces deutores de l'estètica clàssica i mediterrània. Els principis que inspiraren bona part de la seva obra es deuen al mestratge d'Arístides Maillol, a qui va dedicar un llibre que encara es llegeix amb goig, *Conversations de Maillol* (Ginebra, 1956), i que m'agradaria veure traduït al català. M'explica que aquest llibre

és el fruit d'una relació intensa que hi mantingué en els darrers quinze anys de la seva vida. El conegué l'any 1928, a través de Josep Sebastià Pons, que llavors era catedràtic a Montpeller. Frère li portava els encàrrecs a Banyuls.

Tocat pel catalanisme i per un gran amor al seu país, m'explicà, entre moltes altres coses, que els rossellonesos, pocs i malavinguts, situats en una pròspera França, amb rendes i pensions altes, han renunciat ja a qualsevol reivindicació històrica. ¶

❖ En aquestes converses entre Frère i Maillol, hi ha un moment de la narració en què Maillol confessa que una vegada li va caure a les mans un llibre de Descartes, *El tractat de les passions*. Va pensar que havia fet una bona troballa, ja que tots els grans escriptors francesos es vanten que han après a pensar amb aquest filòsof. Maillol creia que amb la lectura del *Tractat* coneixeria el fons i l'explicació de les passions humanes, per què en tenim... I bé, res de res! Aviat s'adonà que aquest era un diccionari on s'enumeraven els set pecats capitals: la gola, l'orgull, la luxúria..., en definitiva, un llibre de teologia. Va restar decebut. I conclou: «Per dir-me això no em cal el llibre de Descartes, només he d'agafar un diccionari. *Si je veux connaître les passions, je préfère ouvrir La Bruyère: au moins j'apprendrai quelque chose*».

Maillol, quan treballava una escultura, no s'acontentava mai amb la pura forma ni amb la matèria. Era l'esperit el que volia, posar-hi una ànima, allò que no es veia. Recordant la filosofia xinesa, deia que és el buit que hi ha dins un recipient el que li dóna el seu valor com a recipient. ¶

❖ Una publicació italiana explica que, fa temps, a la tomba de Dante, a Ràvena, uns feligresos hi posaven les flors d'un

altar perquè deien que el poeta n'era més digne que l'altre, el Crucificat. ¶

❖ Un erudit local que ens guia pel Museu Municipal de Tossa de Mar ens mostra uns petits cànirs de vidre que, durant el Barroc, era costum de regalar com a present en els bateigs de gent de bona posició. Ens demana que ens fixem en els brocs d'aquests recipients perquè hi ha un detall minúscul que no vol que ens passi per alt. Si el nounat era un noi, el broc agafava forma de penis; quan era una nena, es modelava en una petita vulva. ¶

❖ Llegint l'obra de Proust, les seves frases fetes de llargs incisos que tradueixen els replecs, les ondulacions, de la memòria, sents més que mai la pobresa de la major part de la prosa actual. ¶

❖ Tot i que la vida és difícil en aquest regne de la terra, que no ens en treguin. ¶

❖ Albert Camus mai no pogué veure sofrir els innocents. En una ocasió va dir que mentre veiés morir un sol nen no podria creure en Déu. ¶

❖ *La teoria és assassinada, tard o d'hora, per l'experiència.* (A. EINSTEIN) ¶

❖ Entre Déu i l'home hi ha una via làctia entapissada d'orgull. ¶

❖ Un amic, que és radiòleg, m'explica que d'ençà que apliquen als malalts noves tècniques mèdiques, com ara les eco-

grafies, els escàners i altres avenços, d'acord amb els temps que vivim, la mort ha perdut el seu halo de misteri. La gent continua morint com abans, però ara amb un diagnòstic més precís, sense marge per a la incertesa i el misteri. De seguida et troben l'esquerda en la porcellana del cos. Abans, els amics i saludats se n'anaven vestits de viatge, uns enduts més d'hora que altres, però la causa semblava més llunyana. La mort era més natural, la fortor menys forta. ¶

❖ Josep Maria Corredor, biògraf de Maragall, assagista, pedagog i escriptor, va morir a Perpinyà l'any 1981. L'havia tractat algunes vegades, quan tots dos formàvem part d'un premi literari juvenil que convocava Òmnium Cultural de Girona. Era una excel·lent persona. El recordo com un home amable i bonhomiós, depressiu, un xic esquenut pel pes de tantes desventures personals i col·lectives. Parlava amb una lentitud parsimoniosa, com si les paraules s'endormisquessin a la seva boca. En els darrers anys de la seva vida s'havia emmagrit molt, tenia els pòmuls de la cara sortits i lluents com una poma encerada.

En qualsevol conversa, fos del tema que fos, sempre hi havia la mateixa assonància. Acabava parlant de la problemàtica de la llengua catalana. Encara en ple franquisme, ell, exiliat al Rosselló, ens encomanava el seu pessimisme profètic. Ens repetia, amb una veu esquarterada: «Jo he vist morir la llengua catalana a la Catalunya Nord!»

Un dia, un turista que visitava el Castellet de Perpinyà va adonar-se que en una de les sales d'aquella antiga presó medieval, reconvertida en museu etnogràfic, i d'altra banda emblema de la vila, hi havia un home penjat. En un primer moment es va pensar que era un muntatge escenogràfic per donar més vida a aquell escenari somort. En acostar-

s'hi, va veure que era una persona de carn i os, una figura llarga i esparracada pel seu propi pes. De seguida va donar avís al conservador del museu, que testificà sobre la personalitat del mort. Josep Maria Corredor havia escollit aquell escenari medieval per buscar assossec al seu desfici. Descansi en pau. ¶

❖ A la botiga d'un antiquari de la Bisbal venien una eina de fusta, de principis de segle, una peça bastant infreqüent en el mercat, que servia per apilotar userda. Té un nom de senzillesa franciscana, se'n deia un *pobre de mà* perquè s'usava per recollir la menudalla, els brins d'herba que s'havien escolat en una primera rasclada. ¶

❖ Al Maresme, no sé per quina raó, dels fesolets en diuen *escurçatites*. ¶

❖ Un llibreter de Perpinyà, que va sovint a Barcelona a comprar directament els llibres a les distribuïdores, m'explicava que en un viatge de tornada, un cop a la frontera, un duaner francès que li inspeccionava meticulosament la càrrega del cotxe es quedà sorprès, i li ho comentà amb incredulitat, pel fet de trobar aquella marea de llibres del portaequipatges, tants títols diferents d'obres catalanes de disciplines diverses. En la seva ignorància supina, com que assimilava la llengua catalana a un simple patuès, creia que el català gairebé no havia superat un primitiu estadi oral. ¶

❖ En l'agitada història recent d'aquest país, durant la llarga nit franquista, el 18 de juliol, diada del *Glorioso Alzamiento Nacional*, provocava malestar a molts catalans per la gosadia amb què els vencedors celebraven aquella cruent victòria.

Jo vaig néixer a Celrà, molts anys després, un 19 de juliol, damunt la taula de la cuina de Can Medinyà, que servia d'improvisat quiròfan perquè el part venia difícil. De més grandet, quan ja comprenia les coses, la meva mare, mig en broma, m'explicà que em sostení un dia més a les seves entranyes perquè no hagués de patir en vida l'oprobri de celebrar l'aniversari en una data de tan infausta memòria. ¶

❖ Em trobava a prop del plaer, però mai en el plaer. ¶

❖ Amb uns alumnes parlem del ritme de la prosa. Encara que pocs saben francès, els proposo que es fixin en aquella frase de Pascal: *le silence éternel des espaces infinis m'effraie*, que té la modulació d'un alexandrí amb coda. Quan pronunciem la cua, *m'effraie* [m'espanta], es trenca el ritme descendent de l'enunciat fins a caure mentalment en l'abisme que ens proposa. ¶

❖ És possible admetre intel·ligència en alguns homes i en els ordinadors que fan complexes operacions, si no tenen sentiments? ¶

❖ S'ha de corregir un text mil i una vegades, refer l'embull barbullent de lletres i signes? Hi ha gent partidària de no retocar gaire les malles del teixit de l'escriptura perquè aquesta mantingui un aire més franc i autèntic. Polir, castigar un estil, vol dir també dialogar amb la pròpia memòria. ¶

❖ Un rodamón de Girona m'explica que a l'estiu no troba ànecs, que la ciutat es queda deserta. En el llenguatge argòtic dels pidolaires, un *ànec* és un incaut a qui poden plo-mar els diners. ¶

❖ Encara que l'escriptura determini la nostra manera de pensar, mostri un model de llenguatge que ens permet copiar els mil caires de la realitat, hi havia una saviesa antiga, avui en regressió, testimoniada pels poemes homèrics, la de tradició oral, transmesa per l'art de la memòria. Llegim en el *Fedre* de Plató que una vegada que un savi va oferir vendre a un rei oriental l'invent de les lletres. El monarca rebutjà l'adquisició de la troballa perquè aquest descobriment diabòlic faria que els homes s'oblidessin de la realitat. Les lletres estroncarien el camí de la memòria, que significava vida activa, temporalitat. ¶

❖ Així com per a Borges tots els llibres eren capítols d'una biblioteca universal, totes les religions ho són del llibre de Déu. ¶

❖ L'espardenya, un mol·lusc escàs i de menja saborosa, rep al llarg de la costa diversos noms, com ara *llongus* o *llonguets*, potser per la seva forma allargassada i de poca amplària. A Sant Feliu de Guíxols, en canvi, té un nom erotitzant i castellà, *carajos*, i en el vèrtex que va de Dènia a Menorca en diuen *vergues manses*. Tot això pot semblar paradoxal si recordem que el pa anomenat *llonguet*, amb el solc que en parteix la superfície, conté una al·lusió evident a la vulva, i aquest mot fins i tot ha estat usat popularment com a sinònim de vulva. ¶

❖ En una ocasió, el pare de Borges va dir al seu fill que aquest món era tan estrany que ni la Santíssima Trinitat resultava del tot improbable. ¶

❖ De què parlàriem si no mudàvem, com la serp de pell, de pensar? ¶

❖ X passa de l'entusiasme delirant a fer-se mal cor quan va xop d'alcohol. Dementre té el cervell embotat i disseminades les llavors del pensament, les paraules li cauen de la boca. Bevia com si fos un joc, i ara la cirrosi li ha fet dòmino. Ahir el vaig veure estovar els rosegons d'oci en cervesa fins a perdre el coneixement. ¶

❖ *L'experiència interior és l'única autoritat.* (G. BATAILLE) ¶

❖ Un 19 de març, diada de sant Josep, quan els blats de la plana osonenca mostraven només uns dits d'alçada, l'escriptor Francesc Rierola, batejat per Eugeni d'Ors com l'Amiel de Vic, va veure joiós com queia una pluja redemptora. Preocupat per la sequera, va deixar escrit, com a bon català que era, aquesta observació plena de ressons utilitaristes: «Que n'han caigut de diners, avui! Els blats se morien de set i aquesta abeurada els reviscolerà». ¶

❖ Una vegada van preguntar a Martí de Riquer per què a Catalunya no hi hagué humanisme. La seva resposta, encara que indirecta, fa pensar: si no sabéssim que Bernat Metge havia nascut a mitjan segle XIV, donada la modernitat d'una part de la seva obra, qui l'hauria enquadrat en el temps que li tocà de viure? ¶

❖ La poesia que s'expressa amb riquesa d'imatges parla mil llengües. ¶

❖ Fins i tot posseïa els seus dissenys. ¶

❖ Segons Joan Coromines, el topònim garrotxí *Cuilesec*, del llatí *cubile siccu*, que significa 'jaç de bestiar', com que

donava lloc a acudits de mal gust amb el derivat català de *culu*, fou substituït per l'eufemisme *Capsec*, en la línia dels nombrosos *caralls bernats* que s'han convertit en *ca-valls bernats*. ¶

❖ El jo d'algunes plantes és l'olor que desprenen. ¶

❖ El dolor és un artista? ¶

❖ A Cassà de la Selva sento el verb *rebuidar*. Una dona que es dedica a vendre plats preparats em diu: «Ho has de rebuidar a una altra cassola». ¶

❖ El capellà de Bolquera, un escriptor cerdà de mitjan segle XIV, va escriure en un català provençalitzat uns versos sobre els designis inescrutables de Déu, la nit obscura que hom no pot encerrar, imatge que més tard trobarem en l'escriptor castellà Joan de la Creu: *Li fayt Dieu son escur, / pus que la nuyt escura* (els fets de Déu són obscurs, / més que la nit obscura). ¶

❖ Si aquest món fos més formós, Senyor, encara ens faria més mandra de deixar-lo; la tragèdia d'haver de morir esgarriaria moltes més ànimes. Sort n'hi ha d'aquesta mediocritat, d'aquest món de mones tan imperfecte. ¶

❖ En hores baixes, molts desitjaríem viure un *amour fou*. Seria un rescabament contra tants moments insubstancials d'una vida grisa. ¶

❖ La memòria, que és selectiva, revesteix a més de capes estucades la superfície de les nostres emocions. Alguns mo-

ments de la infància es fonen a la boca del paladar, com una pasta dolça que es dissol lentament. De fet és una etapa en què encara no hem pres comiat de res, on el destí ens evita. Ara em veig d'espectador, el noi imberbe que era, al pati de Can Medinyà. Recordo la cisterna coronada de flors, el caqui decantat pels anys, unes músiques deixatades de festa major que m'arribaven des de la plaça, la palmera paradisiàca que es desborda per la balconada. Tot m'era pàtria. Per uns moments m'he sentit lliscar pel pendís de la felicitat. ¶

❖ Lleigeixo en un diari que ens passem un terç de la nostra vida dormint. Bernat Metge ja va apuntar que el dormir és el cosí de la mort. ¶

❖ A la zona costanera de la comarca de la Selva, entre Tossa i Blanes, la gent gran diu que la colitis –la irritació de còlon–, fuig pel dui. Fan un paral·lelisme entre el forat del cos i el dui o dull, l'obertura o conducte que hi ha al fons de les barques per desguassar l'aigua que hi entra. ¶

❖ Groucho Marx, a qui tant agradaven els jocs de mots, en un d'aquells diàlegs inoblidables d'una de seves pel·lícules va deixar anar que els joves d'avui serien els adúlter del demà. ¶

❖ Després de deixar la pell en tota mena de treballs, només devia al banc un trimestre de la hipoteca per ser amo d'una casa aparellada en una de les millors urbanitzacions de Girona. Aquelles quatre parets d'un caseta de barrufets semblaven redreçades a cops de mall. Si més no, aquesta dura imatge d'un manyà que pica ferro li servia per explicar als seus amics el cost de tants rabiosos esforços.

De matins i fins a les tres feinejava en un banc. De les cinc a quarts de nou del vespre portava la comptabilitat d'una adrogueria. Havent sopat, a casa seva tenia muntada com una petita gestoria. I ara, aprofitava els dos últims dies hàbils d'aquell trimestre per omplir les declaracions de renda de familiars, amics i companys de feina.

Mentre tothom dormia, ell, encès d'ambició, feia ja dues hores que es barallava amb aquell ordinador domèstic. Mentre introduïa dades i més dades sobre contribucions, factures, desgravacions i assegurances, sentí una fiblada a la nuca i els ossos de l'espina li craquejaren uns segons. Tenia un dolor intens al mig de l'esquena. Amb els ulls entelats de son i de fatiga mental va fer un clic animós al ratolí i va sortir del programa en una falsa fugida cap endavant. Damunt de la taula del despatx l'esperaven més de cent declaracions de renda que s'havia de treure de sobre fos com fos. Aquelles declaracions no el deixaven dormir, i sabia prou bé que a hisenda no n'admetien fora del termini fixat, si no era amb un recàrrec que, si badava, hauria de pagar de la seva butxaca. Havia de treure forces d'on pogués per sortir airós d'aquell compromís que li aportaria una gratificació complementària d'uns cinquanta bitllets per canviar l'envellida màquina de tallar gespa.

Amb el caliu del sopar encara a l'estómac, va anar d'una revolada fins al rebedor de la planta baixa. El mirall de la consola li va tornar un rostre solcat de dubtes i preocupacions, els cabells esbullats amb un borrisol de neu. La lluisor dels seus ulls feia anys que s'havia fos. Del primer calaix, i de rere els guants, les bufandes i els mocadors, va treure una petita capseta on dormia la dama blanca. Per combatre aquell estrès, aquell desànim que arrossegava, va pensar que la seva única sortida seria una bona esnifada de coca, que

li donaria el goig suprem i li proporcionaria l'ànim necessari per superar l'angúnia que li provocava aquella situació tan compromesa.

A la taula del menjador, va fer un canonet amb un paper de deu mil cuques. Va posar cinc ratlles del polsim a la tapa d'una llauna de tabac de pipa. Quan esnifava era capaç de percebre el viatge de la pols blanca des dels conductes nasals fins que s'escampés per l'últim racó del cervell. Li va fer mandra prendre's una ratlla amb una tassa de cafè; encara l'havia de moldre i després hauria d'escalfar l'aigua... Aquesta vegada, però, per aconseguir que els efectes fossin més lents, amb la punta d'una espàtula se'n posà uns mil·ligrams sota la llengua. Anà amb compte de no abusar-ne. Es recomanà a si mateix una sòbria ebrietat, és a dir, un ús regulat. No havia invocat mai la deessa blanca en hores de feina i no sabia si l'invent podria funcionar. Altres vegades se n'havia servit en festes i reunions socials. Aquella servitud li provocava sovint un esmoreïment de la libido massa angoixós i perllongat. S'acostava el cap de setmana i era qüestió de no fer el ridícul si el convidaven a alguna festa saturnal.

Assegut a la balconada de la terrassa, va esperar que els efectes truquessin a la porta del seu cervell. Esperava l'ampliació dels seus registres perceptius per experimentar una primavera mental. Quan es va trobar posseïdor d'un coneixement superior, ple d'exaltació i amb ganes de menjar-se el món, va travessar el passadís i, com un esperitat, pujà els graons de l'escala de dos en dos fins al despatx del primer pris. Va tornar a engegar l'ordinador. Ara el cervell li treballava com un xip, l'eufòria li començava a pujar i la dama blanca li mostrà el petit déu acrescut que portava a dins. Es va adonar, però, que aquell invent no servia per treballar: no podia controlar els seus impulsos. Premia dues tecles

alhora. La màquina semblava no obeir les seves ordres, els caràcters de les lletres feien pampallugues a la pantalla. Ara, era ell l'ordinador. Se sentia les terminals de les neurones, com es bellugaven i ordenaven els impulsos. Com si fos un geni, s'adonava clarament de com oscil·laven els límits de tot allò que veia, tocava o oïa. La veu de Phil Collins, del disc *But seriously*, li arribava potent com una turbulència expansiva.

Per uns instants se li van accentuar els trets del caràcter. Amb les pupil·les dilatades, feia uns ulls de lluç passat. No tenia voluntat per continuar treballant. Aquella eufòria no el deixava concentrar i totes les potències del cos l'obligaven a fer un salt de la cadira i guillar, guillar ben lluny d'allí. Barbotejava no se què, tot esparracant uns quants fulls de paper pautat que tenia damunt de la taula. Va apagar la màquina, nerviós, incapaç de fer res. Quin descans, sortir a fora i guaitar l'infinit! Des de la pujada de la Barrufa, veïé els llums de la ciutat, i la corrua de cotxes era un formigueig de llums vermells. La ratlla negra del tren, les ombres fantasioses dels plàtans de la Devesa al lluny i una llenca de muralla cenyien el seu camp visual. Les dues torres pètries de Sant Feliu i de la Catedral es gronxaven sota la vota del cel. El torterol de fum que escopia la Torras s'estenia en les primeres clarors de l'alba com la pell cendrosa d'un paquiderm. Va vagar pels aquells carrers fins a les set... Carregat de nafres mentals i amb un cert malestar interior, va notar com anava perdent la saba i el vigor que havia experimentat unes hores abans. Després ja li vindria la temuda son i combatria l'ànsia, el *mono* amb una dosi de Buprex. A quarts de nou va trucar al banc dient-los que tenia caparrassa i que estava engripat. Tot i que se sentia el cap com una soca, pensà que al llarg del dia ja trobaria un forat per acabar les maleïdes rendes. ♣

❖ El poeta americà Robert Frost assegurava que la poesia era allò que es perdia en traduir un poema, encara que de vegades, en una bona traducció, reapareix. ¶

❖ Si ja tens la història, per què vols saber-ne la veritat? ¶

❖ Emmanuel Roy-Ladurie, al seu llibre, *Montaillou, village occitan 1294-1324*, explica un ritus iniciàtic de la sexualitat. Aquells pagesos càtars de l'Arieja, actualment a la regió administrativa Midi-Pyrénées, creien que el quall, una herba que fa tallar la llet i que jo conec amb el nom d'herbicòl, d'ús corrent a les nostres contrades per fer quallar formatges i recuits, tenia poders per coagular la sement de l'home i per tant actuava com a anticonceptiu. Segons aquesta creença, amb la seva aplicació, el líquid seminal de l'home restava improductiu, impossibilitant que la dona es quedés embarassada. Qui creia en aquest mètode eficaç esperava el miracle posant-se al melic, mentre durava el coit, uns brins d'aquesta herba embolicats en un drap de lli. Beatriu, la noia que confessa aquesta pràctica en un interrogatori, explica com Pere Clergue, el seu amant, li havia penjat del coll un cordillet amb l'herba i que, en el moment precís, l'hi posava a la cavitat del llombrígol. ¶

❖ Les biografies de Camus expliquen que quan en 1957 va anar a recollir el premi Nobel a Estocolm, en una conferència de premsa, un espectador irat l'increpava i l'interrompia a cada moment cridant contra la vergonyosa situació colonial d'Algèria, contra les vexacions que sofria la població indígena a mans dels seus amos francesos. En un moment determinat, el conferenciant, nerviós, volent justificar la seva posició respecte a la política oficial francesa,

va dir una frase polèmica, un exabrupte que va caure com una pedregada i que molts detractors han invocat sovint per desprestigiar la seva aurèola d'intel·lectual compromès: «Entre la justícia i la meva mare, jo sempre escolliria la meva mare». ¶

❖ Quan tenim consciència d'haver aconseguit uns segons de felicitat, gairebé ja se'ns han escolat de les mans, com aigua en cistella. ¶

❖ A mig matí d'un lluminós mes de maig ja havíem travessat la plana del Rosselló. Vorejant els Aspres, de serralades sinuoses i despullades, vam travessar Tuïr per anar després, per una carretera laberíntica, fins a Vinçà, Eus, Prada, Vilafranca, Vernet i Castell, on vam deixar el cotxe. Mirant més enllà dels plàtans, sentinelles del camí, m'havia adonat de la cura amb què la pagesia rossellonesa esbanca els seus camps i aprofita els bancals i marges per plantar-hi fruiters i llegums. La naturalesa mostrava la seva voluptuositat primaverenca; l'esquitx de sang de les primeres cireres, els préssecs tot just vellutats, un terròs familiar amb mallols plantats de poc, uns camps com estadis amb ceps arrugats pels anys i de nou vestits de pàmpols tendríssims... Damunt la plana de l'esquerra de la Tet, a l'altra banda del Canigó, vam veure Eus, un dels pobles més ben cossats del Conflent, amb aquella estructura arraïmada damunt d'un turó granític, presidida per un castell comtal.

Del poble de Vernet, acotxat pel Canigó, vam anar fins a Castell, des d'on puja un bell camí costerut, una ruta d'ençís i de misteri guarnida d'alterosos castanyers. Tot són marrades i dreceres que trenquen la subtil cinta d'asfalt. L'hora del camí entre Castell i l'abadia de Sant Martí del Canigó es

fa inoblidable: aquella boscúria d'arbres centenaris, els roquerars, els cingles, la font remorosa. Anàvem de pressa i no ens portava altre deler que el d'arribar a l'abadia, atrets pel seu simbolisme, la màgia i uns història comuna que ens agermana. Algú recordava, com és inevitable, unes estrofes del *Canigó* verdaguerià:

Doncs ¿què us heu fet, superbes abadies
 Marcèvol, Serrabona i Sant Miquel,
 i tu, decrèpit sant Martí, que omplies
 aqueixes valls de salms i melodies,
 la terra d'àngels i de sants lo cel?

D'altres encomanaven els seus somnis a la llueur dels llegendaris focs de Sant Joan, que guspiregen des del Conflent i salten la ratlla artificiosa que un dia va imposar la política dels més forts. Hi ha qui cantusseja l'himne del Rosselló, la primera estrofa de «Muntanyes del Canigó». Feia deu dies que havia nevat, i des del coll de Bàscara vèiem encara uns parracs de neu. Ara, a l'altra banda de la ratlla, l'aire era net com un cristall. Caminàvem a peu sense trobar cap d'aquells jeeps, els únics vehicles que fan el trajecte des de Prada.

De primer, vam trobar-nos amb l'església de Sant Martí Vell, un petit pinyol romànic del segle XI, des d'on es veu una panoràmica de petites cases i pobles perduts al lluny. En un esperó rocallós, albirem Sant Martí del Canigó, l'antiga fortalesa dels comtes de Conflent i de Cerdanya. La llegenda diu que Wagner es va inspirar en aquells fondals i roquissars per compondre el *Parsifal*. Un rètol en francès ens demana que deixem parlar el silenci. En veritat, en veritat us dic que aquest és un lloc per copsar-hi la bellesa amb un mutisme obstinat. Els temps, però, canvien amb gosadia: de primer, ens passen un vídeo —en versió catalana— que descriu les èpoques florents i les no tan florents d'aquest monestir. Més

tard, una noia seglar de la comunitat del Lleó de Judà i de l'Anyell Immolat, vestida amb un hàbit burell i unes sandàlies, ens explica les excel·lències d'aquesta vida monàstica, dedicada a l'oració i a la meditació. Iniciem amb silenci un recorregut per dintre de l'abadia. Les nostres passes mesurades travessen la part de l'edifici claustral oberta als ulls encuriosits dels turistes. El claustre de l'església s'obre a migdia com un immens finestral badat al buit. Una de les seves parets enfonsa els fonaments entre penyals i quan t'hi aboques sents les remors de les aigües d'una torrentera veïna, i t'adones com els pendissos muntanyencs dels voltants escrostonats per una vegetació d'un verd maragda pujat.

La nova comunitat formada per religiosos i seglars, solters i casats, viu oberta al món. Ara permeten, a tothom que ho demani a títol personal, de passar una setmana entre ells per compartir aquesta pau entre salms, silencis i oracions, a canvi d'ajudar en les tasques quotidianes i fer donació d'un ajut econòmic, a voluntat. A tots nosaltres, que estem ametrats de materialisme i que només sabem conjugar el verb *comprar*, ens costa admetre que algú encara va a regna solta i que viu només per a l'esperit, unit a Déu en aquella solitud protectora. Com el beat Ramon Llull, van sentir la crida: *enf're la vinya e-l fenollar, / amor me pres*.

Voldríem aturar aquests instants, i alguna cosa que no sabem ha trasbalsat el primer replec de la nostra ànima cuirassada i incrèdula. Enaiguats d'aquella dimensió desconeguda, purificats per aquella pau, iniciem la davallada, mirant enrere amb nostàlgia, com féu Lot. ¶

❖ Només els mancats de temperament temen l'oci; els paralitza aquest temps de propina cada dia més freqüent en les societats postmodernes. ¶

❖ El so d'aquelles campanes de Quart dóna forma al silenci. ¶

❖ A correus, un marroquí d'edat indefinida em demana si vull omplir-li una papereta d'enviament certificat. Com que és analfabet, fa arribar a la família una cinta de casset on la seva veu ha enregistrat vivències quotidianes d'un exili no volgut. Al seu país podran escoltar un fil de veu modulats amb totes les inflexions i matisos possibles. Després, els familiars i amics faran el mateix. Li enviaran la cinta repicada amb la torna. ¶

❖ En un moment de lleure que em procura el viatge, m'arribo fins al nou edifici de la Biblioteca Nacional de París, alçat en un barri deprimit a la vora del Sena. Encara fa olor de nou. Mentre espero el meu torn perquè un funcionari m'ompli un carnet de lector visitant, lleigeixo un retall de diari que hi ha damunt d'una taula. Conté una entrevista amb l'arquitecte, el nom del qual ara no recordo, que va alçar l'edifici. Explica que el jardí que ha projectat enmig de les quatre torres, els angles de quatre llibres oberts, l'ha fet amb la intenció de demostrar que els homes, després de dos mil anys de llibres i de cultura, encara no han estat capaços de crear una obra semblant, de reproduir els matisos aquella luxuriant i imprevisible vegetació. ¶

❖ En els dominis de l'amor, quan la passió és un mirall de flames, homes i dones es deixen anar, s'equivoquen per la boca, perquè el prometre no fa pobre. ¶

❖ El plorat Joan Fuster es preguntava en una ocasió si la castedat no era una forma d'avarícia. ¶

❖ Tota ella era un cos esplèndid, d'un color fosc, un felí encès. Allà al bar, davant seu, va adoptar aquella positura provocadora amb la qual li insinuava que volia una cosa d'ell... S'hi va acostar... De fet tot va anar molt ràpid: la trobada en aquell bar, la conversa més o menys estudiada per establir algun nexe de complicitat. Res no havia de semblar fred ni preparat.

Com amagar-li aquella bondat cruel? Va demanar-li si tenia foc i després enraonaren sobre el fet casual que tots dos prenguessin la mateixa beguda. L'eufòria de l'alcohol els feia soplujar en intimitats desconegudes; se sentien embolcallats en una atmosfera de placidesa, amb la música de fons de *I never knew her name* d'Elton John. Davant d'aquella conquesta, encara no sabia prou bé si la seva mitja pregunta: «Em penso que ja t'havia vist per aquí» arribaria a funcionar. Ni que fos només perquè es fixés d'una vegada en ella.

No calia tampoc buscar massa raons per intentar seduir-lo; valia més deixar-se de cavil·lacions psicològiques i anar de dret al gra. Va fer per manera d'obrir-se un pèl l'escot de la brusa i es va desfer la flama de la cabellera amb un lleu toc de dits llargs i fins, dues antenes plenes de sensibilitat. A la pista de ball, l'or fosc del seus cabells va acabar per captivar la ment i els ulls d'aquell passarell desplomat que no va tardar a sentir un estremiment en ensumar de prop la calidesa d'aquell regal caigut del cel.

La noieta li va seguir la veta i es deixà agafar la mà fins a pujar al cotxe. Mentre tornaven per algunes d'aquelles avingudes desertes, ella li feu créixer el neguit dient-li què li semblaria una trobada més íntima. No li va costar gaire posar-lo ben a punt amb tota mena de carantoines: «Sóc tota teva! Vull que siguis el lladre d'amor que m'obri amb el seu rosinyol...» I va tenir sort. Passades les dues de la matinada ja cavalcaven sota una vànova de roses en aquell setè pis del

bloc on vivia. Ella el subjectava i el feia bellugar suaument, semblava que aquell joguet es movia bé. Calia, però, inventar-se una coreografia. La parada nupcial estava a punt de començar.

Els ulls verds de la noia es feren més color d'ampolla, i el jove se sentí gronxat per un feix de sensacions que no havia sentit mai, tot cofoi amb aquella nova conquesta en la qual no havia arriscat gairebé res. Buscaven l'èxtasi. Semblava que jugaven a conillets a amagar; la lava d'aquell encontre incandescent no tenia aturador. En un moment de la dansa amorosa, ell perdé l'equilibri i es trobà a sota de la noia, ben encaixat. Camejava amb una angoixa claustrofòbica, sense poder-se desfer de les cames i els braços que l'estrenyien.

Semblava com si en un moment ella s'hagués transformat. Ell, en un principi ho atribuï a les al·lucinacions produïdes per una barreja d'estimulants, tabac i ginebra. La cara rodona i bonica de la noia es va metamorfosejar en un cap petit i mòbil, triangular. Semblava que els ulls li sortien de les òrbites, l'antic dimoni deliciós començava a fer-se cruel. El seu cos amarronat s'allargà: les anques superbes i fines feien pressió sobre el cos del mascle, atenallant-lo. Eren dues serps arremolinades. Ella va adoptar una postura d'intimidació i plena de violència. Amb unes dents agudes com les d'una serra féu bocins els seus braços. Tot i ser de règim diürn, ara treballava de nits.

Desitjava aquell acoblament i veure el mascle, el sexe fort, amb aquell posat servil, dominat i feble. Qui posseïa ara l'energia viril? En uns segons de lucidesa, ell recordava que en la naturalesa existia un insecte, la *mantis*, i que la femella de l'espècie era una voraç depredadora i caníbal..., i que els mascles s'hi havien d'acostar sense entrar en el seu angle de visió, com una sorpresa. En tenia ara una al damunt? Però

ja era massa tard, no tenia temps de lligar caps. Pres entre les seves cames, premsat, ara se li cruspia el muscle dret, després li queixalà l'ull i el crani. Amb les glàndules del cervell malmeses, sexualment desinhibit, el mascle continuaria copulant fins a la mort. Canibalisme sexual que accentuava els instints de plaer d'una insaciable criatura. Nodrint del cos de l'altre. I ell encara continuava amb els seus moviments impulsius, com sotragades, fins que restà arraulit i sense vida al damunt del llit. Després de la còpula, la mantis va estar unes hores aquietada, com si resés, donant gràcies al Senyor (per això se la coneix amb el nom de *religiosa*, en català també *pregadéu*, per l'actitud recollida que de vegades adopta). Al carrer, les llums de l'alba començaven a puntejar.

L'endemà al matí, quan la dona de fer feines va obrir el pis no va notar res de nou. Tot semblava estar en ordre. Va treure la roba bruta del cubell, netejà la cuina i posà la rentadora. En anar a fer el llit trobà un insecte, amb el cap aixecat, el prototòrax gairebé erecte i les potes recollides en una actitud de súplica, immòbil sobre el coixí lleugerament tacat de sang. Com s'havia escolat aquella bestiola en aquella cambra? Amb fàstic, va anar fins a la cuina a buscar escombra i pala. D'un cop certer l'esclafà, i sense pensar-s'ho gaire la llençà de dret al cubell de les escombraries. ¶

❖ Les motivacions d'un sobrenom a vegades no són tan clares com semblen. Per exemple, un parent del pare que viu a Bordils és de *Can Piano*. No és que en aquesta casa hi hagi hagut cap músic, sinó que el cap de família és diu Vulpiano, i el nom s'ha transformat per afèresi. ¶

❖ La sexualitat dels vells és un tema recurrent en totes les cultures. Jaume Gassull, un dels poetes més fins de l'escola

satírica valenciana, ho va esquematitzar en un vers molt ben trobat i precís: «Lo vell, qui és del desig dida». ¶

❖ Conversa amb Antoni Cayrol (Jordi-Pere Cerdà), poeta, autor teatral, recentment novel·lista i també autor de *Cant alt*, una autobiografia literària on intenta superar la subjectivitat que tots els lírics porten a dins. Com a home de poble acostumat a patir els mil i un avatars de la vida, s'ha hagut de formar autodidàcticament. Em costa seguir-lo quan desplega tot el seu joc d'idees a l'entorn del socialisme real, l'emancipació de la classe obrera, la dialèctica de la lluita de classes. Si parla del Rosselló ho fa amb l'alta consciència de la realitat que li ha tocat de viure. Antoni Cayrol, antic pastor, carnisser, llibreter i animador cultural té un rostre de pagès il·lustrat, el front espaiós llaurat d'arrugues, amb unes celles de traç exagerat. Rere aquest rostre abrupte, coronat per una mata irregular de cabells, s'hi amaga un home d'una gran bonhomia, d'una intel·ligència viva, que m'explica que canta alt per reafirmar-se, per treure's la por, per superar en el cant, en la veu i la memòria, un aïllament secular.

Durant molts anys s'ha dedicat a recollir cançons dictades per gent de munyanya de les comarques cerdanes. En aquestes memòries literàries explica el cas de Caterina Forquet, filla d'Arles del Vallespir, a qui va demanar que li cantés cançons en català, i ella es temia que se n'estigués burlant. Cerdà hi afegeix unes quantes reflexions, tristes, sobre el rebuig del nostre propi ésser. ¶

❖ Si en una narració només volem desenvolupar una història pelada direm: «En Pere va morir i més tard ho féu la Paula». Ara bé, ja ens costarà més desenvolupar una trama

que expliqui que «En Pere va morir i al cap de poc, la Paula també ho féu, de pena o d'angoixa». Compte!, aquí ja hi entren sentiments. ¶

❖ El masover m'explica que quan tot just mudava la pell d'adolescent, un dia van trobar a faltar el pare. Es temeren el pitjor: un accident de cacera, una caiguda al bosc o en un estimball. Donada l'alarma, la família el buscava arreu, sense cap èxit. L'home, però, no sortia enlloc. Al cap d'uns dies se'ls va ocórrer mirar el pou, i efectivament, surava xop al fons d'aquell úter pregon. S'havia suïcidat. Des d'aquell moment la seva dona mai més no va voler beure'n l'aigua. Ara, després de molts anys sense pouar-lo, la deu s'ha eixugat, el pou és sec. ¶

❖ *La poesia és instauració de la paraula per la paraula.* (Heidegger) ¶

❖ L'erotisme descodifica l'home. ¶

❖ X, un vellarcàs escèptic, que n'ha vistes de tots colors, que a tort i dret repeteix que només es pot ser vell a la força, confessava en ocasió d'un greu infortuni familiar que gairebé ja res no el consolava, perquè havia arribat un punt que res no l'afligia. ¶

❖ Z, que és una mica depressiu, després d'haver-se pres un *anafranil*, té un estat d'ànim com una mar en calma. ¶

❖ Una comadrona que treballava a la maternitat d'un gran hospital, m'explicava el cas d'una dona que hi va anar a parir corrents i de pressa, com fruita madura, perquè sentia

intensos dolor de part. L'acompanyava el seu home, que li portava la bossa de mà amb tot el parament necessari. Mentre ell s'esperava a les portes del quiròfan, la dona fou reconeguda d'urgència, donades les contraccions i dilatacions que feien al cas. El tocòleg li va preguntar si aquell era el seu primer part, i ella, nerviosa, assentí afirmativament. El professional, però, sabia prou bé, primer per la manera de dilatar-se, i després per la inspecció tàctil, que aquesta no era la primera criatura que portava al món, i no li agradava que l'enganyessin. La dona, sota la pressió dels focus, sense poder girar la vista enlloc, reconegué la veritat, mig plorosa dels dolors que sentia. No tingué més remei, però, li demanà, per favor, que per cap concepte no ho fes saber al seu home, que, entendrit i nerviós, s'esperava per entrar, per assistir al naixement del seu primer fill. ¶

❖ De vegades confonem vida amb temps. La vida és un estat dinàmic, eteri i gasós en profunda transformació, que és difícil d'aprehendre. En canvi, el temps sí que és més nostre, se'ns tiba a la pell com un *maillot* de bany. Encara que tots tinguem el mateix, és el termòmetre amb el qual mesurem la nostra realitat íntima, el dia a dia.

❖ A quaranta anys ja era una estàtua d'ell mateix. ¶

❖ Un professor de secundària que recordo amb afecte sempre ens deia que per fer una bona redacció totes les paraules, tant les del començament com les del mig, han d'ajudar a preparar el final. ¶

❖ *Ningú no dorm en el carro que el duu al patíbul.* (DONNE) ¶

❖ Ara ja no som dos punts distants. Hi ha una esquerra en aquell cos dur. He entrat al seu misteri com aquell que bresca, que en treu una part de la mel. Primer hi ha un somriure, després unes gotes de cera dolça de pietat i de tendresa. Ara ja puc mirar cap endins, no he d'estar suspès dels seus llavis. Només he de cloure els ulls per imaginar i entendre aquells cels incomprensibles. Ets la mateixa innocència quan t'obro la pell de la pell. ¶

❖ *Dau de desig*

Deler joc fugaç de poques taules
 Appetit que s'escorre a rem i vela
 Desfici poruc que fuig com la llebre
 Febre en llit de roses i espines
 Anhel fràgil segament de cames
 Deliri mot bufat d'un fluix de boca ¶

❖ B., que no sap ni un borrall d'italià, va trucar a un número de telèfon de Florència per fer una gestió turística. L'interlocutor, en despenjar, va deixar anar un allargassat i melòdic *pronto*, la forma habitual per un italià de donar a conèixer la seva presència atenta a l'altra banda de la línia, que ell, però, no podia entendre. Li va semblar sentir *Toronto*. Creient que havia trucat al Canadà, i pensant en el comptador que corria, va penjar d'una revolada. ¶

❖ *Història d'un tetragràmmaton cabalístic: (Y) HW (H)*

A finals del segle XVIII, un il·lustrat gironí que escorcollava documents a l'arxiu de la ciutat, va adonar-se d'un lligall enquadernat amb un full de guarda hebraic, ornat d'una escriptura d'aranya incomprensible. En no trobar ningú que li sabés interpretar les inscripcions i una mena de colofó que

hi havia gravat en lletres vermelloses, majestàtiques i desiguals, va fer-ne un calc i va enviar-lo amb un correu a l'Acadèmia de les Belles Lletres de París. Li digueren que el pergamí contenia un cant d'amor desesperat d'una parella de joves del call gironí, coronat per una composició que feia, en una altra cal·ligrafia: «Ara la lluna nova els devorará, amb llurs terres», al costat d'un dibuix amb les lletres hebrees YHWH, signes obscurs que els erudits del país desconeixien. El poema parlava d'un fugaç encontre de dos amants del carrer de Sant Llorenç, de ben segur una relació furtiva, atenant al to pujat i atrevit de certes imatges, allunyades d'aquell precepte bíblic que recomanava una unió justa que donés fills que enaltissin el nom sagrat de l'Altíssim.

La interpretació del poema s'havia de fer segons la via cabalística, a la qual eren tan aficionats certs tractadistes gironins. L'amor ben entès havia de ser una articulació perfecta d'elements divins i humans. La teosofia dels místics gironins exigia que l'encontre sexual, beneït per unes noces, fos una unió de dos sefirot, la Saviesa i l'Enteniment, en la qual Déu vessa l'ànima, segons la successió de les deu emanacions divines de la Càbala, que es representen en forma d'arbre. El savi parisenc li desenvolupà l'anagrama que tan preocupava el nostre historiador local; li exposava els punts bàsics d'aquesta filosofia, els principis de la moral sexual, de com l'ajustament carnal de l'home i la dona a la terra reflecteixen la unió mística de les forces espirituals del món celestial. Cel i terra fan la Unitat, i la Divina Presència es col·loca entre home i dona per ajudar-los en el sant deure de l'engendrament dels fills. Segons les teories d'un tal Rabí Equiva, i també el tractat *Zohar* (III, 81 a), el mot marit ('ys) i el mot muller ('sh), comprenen, amb signes hebraics, la lletra Y i la lletra H, és a dir, la meitat de les que componen el nom de Déu, el tetragràmm-

maton: *YHWH*. Quan la relació entre home i dona és impura, desapareix Déu de les seves consciències, és a dir la *Y* de «marit» i la *H* de «muller». Aleshores l'anagrama desproveït d'aquestes dues lletres esdevé: *HW*, que significa «foc». La divina presència fugia quan només hi havia escalfament entre els enamorats, sense compromís permanent. L'expressió amb la qual es tancava el poema donava més relleu a *HW*, en detriment de *YH*. De ben segur que la relació dels amants era secreta i se'ls podia aplicar el versicle de l'escriptura: «Els dolents són estranys al ventre de la mare» (Ps., 58,4). La llavor dels joves, un líquid pudent, «s'escampava com una espina que es clava» (Gn., 39,9). L'escrit al marge: «Ara la lluna nova els devorà...» (Os., 5,7), fet potser per un rabí que els censurava, era un advertiment i la condemna contra tots aquells que prenen la dona considerant-ne només el cos i la seva bellesa, sense pensaments purs ni elevats. ¶

❖ Jo, com la majoria dels meus conciutadans, també pateixo l'angoixa de temps, la maleïda pressa. Fins i tot de vegades m'impacienta una breu operació que l'ordinador descabella només en uns segons. ¶

❖ Contra aquells que oposen vida a literatura, o esmenten el terror davant la pàgina en blanc, la feina llarga i abassegadora, el vici solitari de bastir hores i hores un argument sobre el paper, voldria recordar-los aquell consell atribuït a Maragall. Quan deia «tan fàcil que és no escriure», proposava una profilaxi ben fàcil de seguir. ¶

❖ *Con la ciudad enfrente me hallo solo / y Dios entero / respira entre ella y yo toda su gloria... / La noche cae; despierto, / me vuelve la congoja, / la espléndida visión se ha derretido,, / vuelvo*

a ser hombre. / Y ahora dime, Señor, dime al oído: / tanta hermosura / ¿matará nuestra muerte? Els versos d'Unamuno me'n recorden uns altres del «Cant Espiritual» de Maragall, entre els quals hi ha aquell famós *Què més ens podeu dar en una altra vida?* Aquestes dues figures tan representatives de les cultures hispàniques regeneracionistes, que es coneixien de prop, que van mantenir una fecunda correspondència, divergien en molts assumptes quan duïen a discussió les raons sobre les essències pàtries. No sé fins a quin punt hi havia una entesa en aquest punt, en el sentit que aquesta vida és també l'altra. Tots dos poemes parlen del goig dels sentits, de la plenitud contemplativa, ara i aquí, sense negar tampoc la vida sobrenatural. Unamuno també vol aturar fins l'instant de la mort la bellesa de Salamanca. És que Déu pot matar la nostra mort? ¶

❖ Em molesten la suficiència i els aires de superioritat d'X. Trobo que és *magnus in minimis* (gran només en allò menyspreable). ¶

❖ Contra la literatura formalista, que només dibuixa un arabesc en el buit, on el cuiner adoba unes menges exquisides per satisfer un esmolat enginy, em vénen a la memòria els mots d'un escriptor francès, amb referència escatològica inclosa: «No m'agraden —escrivía Artaud— els poemes o llenguatges de superfície que respiren els ocis o els assoliments d'un intel·lecte que es recolza en l'anús sense posar-hi l'ànima o el cor». ¶

❖ Pels qui hem viscut el nacionalcatolicisme, la religió que ens van ensenyar a les escoles ens ha deixat només un regust de sofre i tenebra; ningú va ser capaç d'encomanar-nos-en

la il·lusió o fer-nos copsar el sentiment del misteri cert a què al·ludia. Per aquesta raó molts han defugit de transmetre la fe als fills. Costa trobar apòstols que vulguin transferir-los l'excitant de la culpa que arrenca dels primers pares. Ara bé, el cristià degudament format tampoc passeja un gran entusiasme, no el veig amb cara de beat optimista, potser perquè seguir Crist és massa dur, requereix molta tenacitat. També Nietzsche afirmava que els cristians no feien pas cara de conèixer la bona nova: «Perquè creguéis que Crist és el Salvador, caldria que els qui el segueixen fessin una cara una mica més alegre, cara de salvats». ¶

❖ Quan estudiava a la Universitat Autònoma de Bellaterra, un exiliat romanès, el senyor Demetru Copceag, que té publicat algun article a l'*Enciclopèdia Catalana*, ens donava l'assignatura de lingüística romànica. Sovint ens explicava les misèries de la dictadura de Nicolaie Ceausescu, de com el professor va poder sortir del país deixant-hi la família com a penyora. Quan creia que algú era de prou confiança proclamava, en petit comitè, d'una manera prou enèrgica, el seu rebuig al sistema dictatorial, encara que temia represàlies contra els qui havia deixat allà si es mostrava massa bel·ligerant en aquest assumpte. No oblidava que era estranger en una terra, Espanya, on funcionava també la màquina ben greixada d'una altra dictadura i on bona part dels qui s'hi oposaven no estaven pas gaire ben disposats a acceptar les males notícies que ell ens duia des de la terra promesa. La incomprensió que rebia i les dificultats d'ordre personal que li causava el convertien en un home irònic, contradictori, amb un excés d'amarguesa.

A les proves de fi de curs, mentre ens examinava, ens va deixar una bona estona sols a l'aula, sense vigilància. Abans

de sortir, amb una veu amenaçant, ens advertí que a la classe, barrejats entre nosaltres, hi havia dos alumnes de la seva confiança que ens delatarien en cas que algú volgués copiar i beneficiar-se de la seva anunciada absència.

Heus ací que volia traslladar a aquella aula la paranoia generalitzada, la degradació moral del seu país. El professor romanès marcava les directrius d'una nova pedagogia política.

El procés de delació, tan freqüent al seu país, un règim policíac en el qual ningú es refiava de ningú perquè arreu hi havia confidents, ara l'aplicava entre els seus alumnes, temerosos de ser descoberts amb els apunts sobre la taula. Encara que no fos veritat, ens encomanà la por al cos. L'invent sembla que funcionà i ningú va gosar transgredir els límits de la filferrada. ¶

❖ «Ets un mal cuat» és una expressió ben viva a les comarques gironines, un atribut per indicar que algú, especialment una criatura, és una mica trapella. Sentint-la a gent de més enllà del Tordera, descobrim que *cuat* no vé pas de tenir o no cua, sinó que, per una reducció fònètica, deriva de *covat*: *mal covat* val per malnat o malparit. ¶

❖ Goethe va deixar apuntat en algun lloc que d'ànima en té qualsevol, temperament més d'un, l'enginy és rar i l'art difícil. ¶

❖ Bona part del segle XIX francès és una invenció novel·lística de Balzac? Per a les generacions futures, la imatge de Catalunya i els seus homes serà la que va bastir Josep Pla? ¶

❖ A la cua d'un cinema estaven en línia de mira. Sentit, conjectura, finalitat? Entre ells dos no n'hi havia, i tampoc no ho necessitaven. Només s'havien vist de llampada, però en van tenir prou amb aquella radiació nerviosa de complicitat que va sorgir del fons del teixit de la medul·la. ¶

❖ Un llibre que em va marcar de jove fou *Els mots* de Sartre, en una edició catalana de Proa. Sempre que puc el torno a fullejar. Encara que amb l'edat perdís la franquesa innocent, aquella consciència de la llibertat a través de la personificació d'un nen que volia ser escriptor és un dels millors records que tinc com a lector. ¶

❖ Una vegada dos músics catalans de renom universal, Frederic Monpou i Xavier Turull, van enregistrar un disc on hi figurava la versió instrumental del *lied* *Damunt de tu només les flors*, del mateix Monpou. A la funda, sota el títol, *Elegia*, hi constava, en català, l'aclariment: «Música per a violí i piano». Sento per la ràdio com el mateix Xavier Turull explica que, al cap dels anys, un amic italià que el posseïa li va preguntar (pensant potser que es tractava d'un acudit iconoclasta, com els que eren característics de les avantguardes) com podia ser que una música tan sentida i bella dugués un subtítol tan poca-solta com ara «musica per ravioli». ¶

❖ *Per escriure en la pròpia llengua no es necessita cap més raó que la de no tenir-ne cap per escriure en una altra.* (FEIJOO) ¶

❖ En un encontre social, un descendent d'una de les més antigues famílies catalanes de Perpinyà és presentat a un català del Principat, per un amic comú també rossellonès. L'escena és com segueix:

– Vos presenti el senyor Nicolau.

– Tant de gust!

Però com que qui vol un gust ha de tenir un disgust, l'afrancesat Nicolau, en una arrancada d'autoodi, diu:

– Som pas el senyor Nicolau, som el senyor *Nicoló*. ¶

❖ Dos grafits curiosos.

Un dibuix d'una peça de cinc duros amb una llegenda a sota que diu: *Diñero* [de *dinyar-la*]: *Moneda que causa la muerte*.

A sota d'un anunci d'uns grans magatzems hi havia la següent rèplica: *La primavera está hasta los cojones de El Corte Inglés*. ¶

❖ L'erotisme és potser l'activitat humana que dóna la mesura més exacta de la fugacitat de la vida. ¶

❖ Una angina de pit que vaig tenir ha marcat un abans i després en moltes coses de la meua vida. Sabia que Josep Pla, amb el seu estil inconfusible, havia narrat un fet semblant al meu que li ocorregué. Si buscava la comoditat i m'ho llogia, hi havia el perill de deixar-me contaminar, en el bon sentit de la paraula, per la seva història minuciosa i circumstanciada. Vaig creure que seria més oportú provar-me a mi mateix, intentar treure de la realitat el reflex de la meua experiència, encara que la meua preparació logística fos infinitament menor. De fet ja feia dies que em trobava una mica cansat. Les cames em pesaven, em sentia el cor adormit com plom. Tot em demanava pau i silenci. A mitja tarda estava estirat en el sofà del menjador tot escoltant música. Els darrers dies havia tingut mal de ventre, un cert malestar que relacionava amb alguna cosa que havia menjat.

Escoltava aquella música apassionada que em dilatava els sentits. Feia estona, però, que no llaurava dret. Sentia com un mareig, els abrigalls que duia a dintre casa no em servien de res. Era el fred que em travessava els ossos. Extasiat en l'aire immòbil de la cambra, em vingueren calfreds i una suor estranya que mai no havia experimentat. Una sudació progressiva i glaçada em perlejava el front, els braços, el pit i el ventre; em feia contreure la cara per aquella sobtada sensació de malestar. Ens pocs moments, aquell gel que semblava que em sortia de les cavitats més pregonas del cos em deixà la samarreta amerada i s'escampà arreu com una sensació llefiscosa. Tenia el cos tot suat i com si fos una glacera.

Després vaig començar a sentir un dolor al pit com si un elefant hi hagués pujat de peus, amb tot el seu pes a sobre. Aquesta rabior em començava un pèl més avall de la nou del coll, m'agafava tot el tòrax fins a les costelles. Més que una punxada en un lloc precís, era un rosec físic, intens i persistent, que des del centre del pit irradiava a poc a poc per tota la caixa toràcica.

Respirava amb una certa dificultat, la suor es feia més intensa. L'estèrnum, amb el qual s'articulen les costelles al mig del pit, semblava que volia trencar-se. Encara passaren ben bé tres o quatre minuts quan aquest dolor va avançar per coll, braços i cames. Als braços sentia una fiblada a les articulacions, i m'adonava de com els movia amb dificultat per aquell dolor intens que m'atenallava. A les cames experimentava un intens formigueig que no sabia com foragitar. Recordo que em movia ràpidament, feia zig-zags a l'aire per si me'n sabia sostreure. Notava que les tenia com enrampades. Em vaig canviar de lloc mil vegades, i no trobava la postura adequada. Quin desfici! Tenia les extremitats superiors com torçades en espiral. Aquest dolor al tors em durà ben bé deu minuts.

En un període d'unes cinc hores, comptades entre el capvespre i la matinada, vaig experimentar dues vegades més aquesta desagradable sensació. Em torçava com un filferro per aturar aquella migranya, amb la ràbia pintada a la cara per no trobar un diagnòstic plausible, una explicació satisfactòria. Vaig provar de posar-me una bossa d'aigua calenta entre les juntures de les articulacions, abans no se'm trenquessin, però em faltava una esclarida. Jo pensava en un dolor reumàtic, una grip d'estómac. La ignorància és atrevida. Mai no havia tingut una sensació de malestar com aquella i no sabia a què obeïa. No em feia càrrec de la gravetat de la situació. No estava al dia de literatura mèdica i no m'adonava que eren els símptomes d'una angina de pit. El reg sanguini que el cor necessita per bombar la sang es trobava obturat, ja que les artèries coronàries tenien una oclusió i no aportaven suficient cabal. El reg de sang era insuficient i el cor m'avisava. Aquest era el típic dolor anginos, *angor pectoris*. ¶

❖ «La poesia és el llenguatge en estat d'emergència», diu Bachelard en la introducció a *La poètica de l'espai*. Entenc el mot *emergència* com el sorgiment d'un símbol, la llum d'una paraula poètica incandescent que el poeta creu essencial per comunicar la seva aventura espiritual. ¶

❖ De vegades quan la col·lectivitat s'arrecera solidària i defensa una idea que creu noble, quan pensa que aquell reducte fugaç de bellesa, un paisatge, per exemple, que sap de cert que aviat serà destruït per unes màquines, et vénen ganes d'escriure a la pancarta dels somnis una divisa que digui: «Hem decidit de tenir raó», i exigir, exigir responsabilitats a qui pertoqui. ¶

❖ De Jean-Jacques Pujol, un poeta occità (Murviel, 1733 - Castres, 1812), autor d'uns *Cantiques de Castres en langue languedocienne et française*, he llegit aquest poema, *Réflexion d'un vieillard*, que trobo notable per aquella sensació de nuesa i de desengany que encomana, amerat d'una religiositat puritana:

Soi vengut vièlh:
 enfin dins lo tombèl
 cal devalar,
 pòdi pas recular.
 Vesi los vèrms,
 los grapaus, los lausèrts,
 s'atropelar,
 venon me cruvelar.
 Mas crenti mens
 los fissons e lors dents
 que l'ocassion
 qu'aviá d'ofensar Dieu.

[M'he fet vell: finalment davallaré cap a la tomba; ja no puc recular. Veig els cucs, els gripaus, els llangardaixos que ja s'empenyen i vénen a colgar-me. Però temo menys els seus fiblons i les seves dents que l'ocasió que tenia d'ofendre Déu.] ♪

❖ En una de les pàgines antològiques del *Quadern gris*, Josep Pla s'esplaia confessant-nos que, quan es posava davant d'un objecte per descriure'l i no se'n sortia, li venia la mateixa sensació de fracàs que experimentava un caçador que torna a casa desencisat i amb el sarró buit. En una visita que vaig fer aquesta primavera al parc dels aiguamolls de l'Empordà vaig sentir també aquest sentiment d'impotència, en no saber distingir els ocells ni per la seva figura ni pel seu

cant. Rere un rec, una bardissa, un reguerol emmallat en aquell laberint de recs –segons feliç expressió de Prudenci Bertrana– percebia una piuladissa indestriable. En aquells moments em recordava dels grans mestres, com Josep Sebastià Pons, o Marià Manent, que, coneixedor amatent de tots els racons del Montseny, era capaç d'escriure: «la mallerenga que s'atura un moment a les branques, vora la finestra, té un plomatge de tons més càlids entre la blancor...», o bé: «ja m'adono com els pardals xerrotegen d'una altra manera: no pas com a l'hivern, sinó amb autèntica alegria abrilenca». Igualment, pensava quantes hores d'observació i de reflexió es fonien en el llibre impagable de Josep Maria de Sagarra *Els ocells amics*, escrit amb l'esperit d'un gran naturalista i la vèrbola exhuberant i barroca d'un gran escriptor. Ja que la ciutat cada dia eixampla més la nostra ignorància, vaig decidir, amerat de vergonya, d'instruir-me una mica. Poc amant de les aventures cinegètiques i home urbà per qui gairebé tots els ocells tenen el mateix nom, he hagut de refugiar-me en la literatura i en els llibres d'història natural per pal·liar els meus escassos dots d'observació. Si, com deia Cràtil en el diàleg platònic que duu el mateix nom, la llengua reflecteix allò que designa i si entre el mot i la cosa designada no hi ha cap convenció, llavors els déus, les bèsties, les gestes, els sentiments s'assemblen als vocables que els designen i contenen per tant la veritat de la seva essència. A Catalunya, com a Occitània, i suposo que també a altres llocs, hi ha hagut gent capaç de traduir mitjançant onomatopeies, els sons i ritmes de la natura, la llengua dels animals, l'udol dels vents o el bramul de les aigües. Si traduir sempre és traïr, com no fer-ho en aquests casos, en què gairebé només mantenim amb l'objecte de la nostra estimació una relació purament acústica? El genial Jacint Verda-

guer, gran folklorista, ens ha deixat, fruit de les seves excursions pirenenques, un preciós opúscul, *Què diuen los aucells?*, que comença amb aquella explicació deliciosa: «Anau-los-hos a demanar a ells mateixos, si us volen respondre. Lo seu llenguatge no és gaire entès ni conegut pels homes que corren avui dia; mes los pagesos i pastors [...] han provat, fa centúries, d'interpretar alguns dels seus cants, i amb prou feines han arribat a traduir-ne algun passatge d'ací i d'allà». ¶

❖ No fa pas gaire que he acabat de llegir, amb molt de profit, l'estimulant llibre *Le langage des bêtes (mimologismes populaires d'Occitanie et de Catalogne)*, editat pel Centre d'Antropologia de les Societats Rurals de Carcassona, fet a començaments de segle per un mestre occità, Antonin Perbosc, i per l'insigne Joan Amades pel que fa al domini català, respon a la necessitat de posar a l'abast del lector corrent aquest munt de poesia. A favor d'aquesta doble presència d'occitans i de catalans he de dir que, en tractar-se de llengües tan germanes, les onomatopeies són prou semblants. La guatlla a Occitània fa: «Blat palhat! Blat palhat!» , o «Blat calhat! Blat calhat!» [*palhat* vol dir 'madur a la palla', és a dir, a l'es-piga; *calhat* és 'a punt, llest' (ja segat, per tant)]. A Catalunya, a la primavera diu: «blat florit! blat florit!», i després de la sega: «blat segat! blat segat!». Jacint Verdaguer explica que els pollastres, mentre es passen pel corral, esgarriats de la marxa del món, exclamen: «Quin món és aquest!», / quin món és aquest!» i la lloca, la seva mare, els respon: «Coc, coc, / durarà poc, / durarà poc». I quan la gallina ha fet un ou s'exclama: «Vaig descalça». El gall, en sentir les seves queixes, li respon: «Posa't es...clops!».

Amb aquests llibres de capçalera, i d'altres que ara seria farragós d'enumerar, he anat descobrint l'ànima d'aquests petits éssers que són els que més s'acosten a la innocència

dels infants. Alguna vegada que n'he tingut un entre mans, he sentit la màgia d'aquell glop de sang calenta embolcallat de suau borrisol. Avui dia, ¿qui sap distingir les quatre menes d'orenets que creuen els cels de Catalunya: la de xemeneia, la de finestra, la de ribera i el roquerol, que es troba a la muntanya i a les masies apartades? En la cançó trobadoresca, el poeta idealitza la dama a través d'una rica imatgeria del món dels ocells. Ramon Llull els utilitzà com a instrument metafòric en alguns versicles del *Llibre d'Amic i d'Amat*: «Cantava l'aucell en lo verger de l'Amat, e venc l'Amic, qui dix a l'aucell: Si no ens entenem per llenguatge, entenam-nos per amor; cor en lo teu cant se representa a mos ulls mon Amat». ¶

❖ No fa gaires mesos que a La Villette, l'esplèndida ciutat de la ciència situada als afores de París, vaig entretenir-me una bona estona en la sala de Cències Naturals. En una petita aula delicada als aucells hi havia uns panells il·luminats amb la fotografia i les característiques de cada espècie. Els interessats en el tema podíem pitjar un botó i, enmig de l'eixam d'escolars que feien pràctiques en aquella aula de la natura, sentíem, entre d'altres, el cant enregistrat i mecànic del cucut (*Cuculus canorus*) que feia: «El cucut no fa més que un ou, / i la mallerenga, / que té tanta llenga, / ne fa més de nou». ¶

❖ Regina, muller de Bonjuda Bassoc, fou ferida a mans de Guillem d'Hortal i els seus sequaços, una tarda de setembre del 1391, prop de Borrassà, quan fugia dels avalots de Girona que des del mes d'agost havien convertit el call en una olla bullint de crits i de dolor. De dia s'amagà a la torre Gironella i, seguint de nit el camí reial, volia arribar-se fins

als calls de Peralada o de Castelló, després anar a Perpinyà i des d'allí a Avinyó, per trobar repòs i pau entre aquella florent comunitat.

Havent-la fet caure del cavall per robar-li la bossa dels diners i les bèsties que traginaven els seus pocs estris, un d'aquells malfactors va trobar entre les seves robes les «filactèries», unes caixetes de cuir, de forma cúbica, que contenien un petit rull de pergamí on estaven escrits diversos passatges de la Llei de Moisès. D'entre les sàrries que duia la mula en sortí també una *mezuzza*, com la que es pot veure avui al Museu Bíblic del Seminari de Girona, un pergamí amb caràcters hebreus, conservat en un tub cilíndric, amb 22 línies d'un passatge del Deuteronomi, en el revers del qual s'hi escrivia el nom de Déu Shaddai, que vol dir Omnipotent.

Aquests tresors, que guardaven els preceptes del seu poble, la delataren com a jueva, enemiga del poble cristià, d'aquella gent odiosa a Déu i la cristiandat. Quan els botxins, després de forçar-la, es repartiren els seus escassos béns, aparegué, embolcallada entre els farcells de roba, una carta en hebreu de Rovén Nacim, un dels rabins de Girona, que Regina, en arribar a bon port, havia de lliurar com a carta de presentació personal. Anava adreçada als germans d'Avinyó i s'hi explicaven els avalots de Girona, com uns quaranta jueus havien mort en un d'aquests aldarulls i un grup de rabins d'aquesta ciutat havien estat degollats mentre santificaven el nom de Déu.

I quan les veus profundes i amenaçadores dels lladregots havien finit, un frare menoret que feia camí, un àngel tutelar de l'altra religió monoteista, per llei suprema d'amor s'apiadà del cos moribund d'aquella dissortada. També va recollir d'entre les herbes del marge aquell escrit amb lletres incomprensibles, signes d'una inscripció bàrbara que

no interessaven ningú. Amb paraules que enamoraven i més bons remeis, l'ajudà a refer-se, i en una llarga convalescència en un mas veí del coll de Bàscara, la dona retornà lentament a la vida.

Una vegada que l'acció de les turbes s'havia apaivagat, emprengué viatge de tornada a Girona, amb el desig de tornar-se a trobar als els pocs i deshonorats supervivents del seu poble. El temps ha dissolt com si fossin arena el gest, la veu, el patiment llaurat en el rostre d'aquella jueva, però el pergamí, tot i haver agafat una pàtina lletja, es va conservar. Contenia el terrible testimoni dels prohoms de l'aljama gironina, pocs dies abans de començar l'any 5151 de la creació del món, segons el calendari hebreu.

Segles més tard, en uns lligalls d'un arxiu conventual, un monjo acòlit del pare sant Francesc retrobà el document. Mentre el llegia desaprovava amb el cap aquella carnisseria entre races i religions, i es preguntava, perduda l'harmonia dins l'èter primitiu, per què és tan difícil per a un home de trobar la dreturera via. Un dia, al refetori, per donar testimoni a la comunitat, traduï al vulgar català i llegí l'enfilall d'horror que contenia la lletra de Rovén Nacim:

«Planyeré la Llei santa i venerada, i vestiré la capa endolada perquè veig com a bona part del meu poble ha caigut el fil de l'espasa i els clergues de la seu han apedregat la juevia, talaren fruiters dels horts, malbarataren les vinyes, i uns sediciosos han profanat els cadàvers de les sepultures; els nostres sagrats morts han estat cremats davant els nostres ulls, obligats a presenciar uns fets que deixen el nostre cor ple d'amarguesa. Misericòrdia, senyor! No podem tenir portes ni finestres vers lo carrer públic de Sant Llorenç, com si fóssim apestats. En un sepulcre clandestí he hagut de deixar-hi l'honorable, preciós i honrat cos del meu fill Isaac Al-

phabis. Reposi la seva ànima i vagi a la seva sort fins a la fi dels dies. Primer van segrestar-lo; i havent-se negat a ser batejat i després de blasfemar contra la religió cristiana, fou degollat. Altres fills dels meus amics foren venuts com a esclaus a terra de moros mentre que la sinagoga era convertida en església. Temps cruels, quan Nicolau Eimeric i els seus acòlits demanen suprimir els jueus, apedregats cada any durant les cerimònies que els cristians celebren per Pasqua. Les aljames nostres d'Aragó són destruïdes en nom de la religió. Misericòrdia senyor! De tot això faig menòria per escrit, en hora de tràngol i tribulació a Girona. I sigui aquesta Llei per a la comunitat, per sempre, amén.» ¶

❖ Alguns teòrics de la imatge fotogràfica, com Barthes i Dorflès, donen molta importància, amb raó, a la «previsualització». Dit altrament, l'instant en què el fotògraf creu que ha copsat un moment únic, irrepetible, i s'arrisca a pulsar l'obturador de la màquina, amb un bon marge d'atzar i un ai al cor, sabent que dècimes de segon basten per canviar l'enquadrament o marcar aquella realitat que es volia aprehendre.

Veient les fotografies de Ferran Freixa hom s'adona que el seu autor s'ha passejat amb èxit pels dos extrems d'aquesta corda fluixa. S'ha recreat davant la immobilitat d'una taula parada, unes cadires de bar, i també ha tingut la fortuna de saber encerclar aquelles expressions d'un rostre, d'un posat, d'uns nobles animals que són imatges fugisseres d'un mirall, en fondre's en un no-res. Cal dir també que l'autor no pretén, com un cert corrent, desfigurar la realitat amb trucatges i màgies de laboratori. Freixa es troba amb una escena ja disposada, aprèn el llenguatge del lloc, ja que com a bon professional sap memoritzar aquella imatge que vol

plasmar, i dispara... tot i sabent que la fotografia està condicionada per la materialitat de les seves imatges. Però d'altra banda pot i sap impressionar en una placa una realitat quotidiana, esmicolar les grans veritats per fer-ne llesques de vida més aptes per a les nostres necessitats. Així, els actes de la vida més comuns, tot allò que ens envolta, lluny de restar esborrat per un acte voluntari i amnèsic de la ment, ens és retornat amb una gran dosi de poesia, en un espai on no passa res. Però ¿no són aquests instants de calma, aquestes presències desenfeinades i desimboltes, un triomf i un regal per al nostre maltractat esperit? ¶

❖ Un proverbi portuguès diu que: *A água não tem cabelos*. ¶

❖ A l'estiu, a l'hora del sol fort, enmig d'aquests paratges muntanyencs i els conjunts petris amarats de vegetació, he fet parada i fonda a Vilafranca del Conflent, una de les poques mostres que encara tenim de vila fortificada, sense aquell amanerament que, per exemple, podem trobar a Carcassona. T'adones, quan condueixes per entre aquells revolts de la nacional 116 –que es fan àgils com una serp–, que la vall de la Tet s'hi replega en un dels seus punts més estrets. El viatger que arriba per aquesta ruta, abans tan estratègica, que va de Puigcerdà a Perpinyà, albira de sobte els primers contraforts de la ciutadella, una torre de guaita quadrada, un angle carrat del campanar.

El limitat creixement que ha tingut la població fa que aquest conjunt pedrenc encara exerceixi una influència màgica sobre el visitant que se sent transportat a una altra època. La muralla enfaixa el poble de nord a sud, entre la carretera que duu a la Cerdanya i el riu Tet, que el tanca per l'altra banda. Dintre vila, dos carrers, el de Sant Jaume i el de Sant

Joan, dibuixen els dos eixos en què queda dividida aquesta bella plaça nord-catalana. Entre aquells baluards, la torre cilíndroide, anomenada del Diable, i les dues portes d'entrada i sortida al castell o fort de Vilafranca, se't fa present un fris de la història medieval catalana, superposat a un altre de francès, amb les fortificacions de Vauban (1669), de planta pentagonal, que van reforçar aquest bastió defensiu.

En aturar-me davant les cases de les famílies Descatllar i Llar vaig pensar, altra volta, en aquells punts obscurs, que configuren l'anomenada Conspiració de Vilafranca (1674). Hi ha una novel·la en francès, de Louis Bertrand, *L'infante* (1920), que recrea el mite romàntic d'aquest passatge tan commovedor de la història. Des del punt de vista científic, un excel·lent treball d'Alícia Marcet, publicat als *Annales du Midi* (1974), dóna les claus d'alguns d'aquests fets, tractats fins ara massa a la lleugera. També seria del tot interessant publicar les actes dels interrogatoris promoguts pel Consell Sobirà del Rosselló, on consten amb pèls i senyals les tortures i vexacions que van sofrir els acusats. Un dels detinguts, Francesc Soler, després de ser empresonat, condemnat a mort, i confiscats els seus béns, és executat a la plaça de la Llotja de Perpinyà. El seu cap fou penjat dins d'una gàbia de ferro, en una de les portes de Vilafranca, amb una inscripció injuriosa.

D'altra banda, trobo estrany que ningú no s'hagi decidit mai a dur a les pantalles del cinema una adaptació que, tot conservant els aires de la història i de la llegenda, narrés la descoberta d'aquest complot que es trobava en un estat embrionari per la Setmana Santa del 1674, entre les barroques processons nocturnes de Dijous Sant. Aquest estiu passat al Rosselló, s'ha fet amb gran èxit una adaptació teatral de la

revolta dels *Angelets*, que ignoro si contenia aquest fragment del retaule que ara passo a narrar.

Tota la història arrenca d'un complot organitzat pels caps d'unes famílies benestants de Vilafrana que s'oposaven al règim francès, que es va instaurar a la població després del Tractat dels Pirineus (1659) i que no respectava els *Usatges* ni la vella legislació catalana que els reis francesos s'havien compromès a respectar.

Un fort impost, el de la *gabela*, que gravava la circulació de la sal per la duana, i la pèrdua progressiva del comerç rossellonès que enviava els seus productes al Principat, va provocar la revolta dels Angelets per tota la comarca del Vallespir, entre els anys 1668 a 1672. En aquesta situació, alguns rossellonesos intenten obrir les portes de les places fortes de Perpinyà i Vilafranca per facilitar l'entrada de conspiradors militars que, provinents del Principat, lluitaven per la recuperació dels comtats perduts. La presa de Vilafranca –segons un dels principals implicats, Manuel Descatllar– estava preparada per al Diumenge de Rams i més tard per al Dijous Sant. El fracàs d'aquesta conspiració s'ha de buscar en la falta de decisió dels militars espanyols i alguns problemes entre els conjurats. Però, com van ser coneguts els preparatius? Uns moviments de tropes a l'altre costat de la Cerdanya i a l'Empordà i la reunió de soldats a Puigcerdà alerten les autoritats franceses, que posen en marxa els seus serveis d'informació. El lloctinent del rei a Vilafranca, Parlan de Saignes, és l'encarregat de vigilar tots aquests moviments sospitosos. Reforça la vigilància exterior i interior de la vila, però desconeix l'actitud general de la població. Alguns conjurats, en adonar-se de l'anar i venir de les tropes franceses, creuen que han estat descoberts, s'escapen i travessen de nit la frontera. Com diu Marcet, «aquestes fugides

precipitades són confessions tàcites», i a partir d'aquí es comencen a arrestar sospitosos, es busquen els principals implicats i els seus còmplices. Totes les declaracions coincideixen a afirmar que els capitosts ja han fugit, però dintre de la població en queden d'altres, com Manuel Descallar, Carles de Llar, el seu fill, i també Joan Soler. Un personatge clau en aquesta conspiració és Agnès de Llar, de vint anys, de noble família, filla de Carles de Llar, una jove atractiva de la qual deriva la llegenda romàntica, convertida en novel·la per Bertrand. Els criats de la família Llar confessen en un interrogatori que la bella Agnès estava enamorada de Parlan, el lloctinent del rei, un jove sense fortuna, molt ambiciós, que en aquesta conjura manté una actitud ben estranya, ja que sembla que festeja l'Agnès per interessos econòmics i no dubtarà a reclamar els béns confiscats als conjurats. És a partir d'aquí que la tradició explica que aquest amor foll fou la causa de la traïció involuntària de la noia, advertint el seu promès dels preparatius, però això tampoc no explica alguns punts foscos de la conjura. En cas que Parlan conegués els preliminars, com és que va deixar fugir unes famílies la nit abans? No sabem tampoc per què Parlan demanà un permís per traslladar-se a Perpinyà en aquelles dates. Potser per ser lluny d'allí en aquells moments crucials?

Tot i aquests misteris, que ben segur no podrem resoldre mai, la conjura de Vilafranca, de la qual he esbossat només la part més vistent de la trama, és una de les pàgines més emotives de la història dels catalans. ¶

❖ El *nouveau roman* francès no l'he pogut sofrir mai. Obro el llibre i a la tercera o quarta pàgina deserto d'avorriment. Crec que atorga massa importància als objectes, imatge potser d'una societat de consum que va tenir molta importància als

anys seixanta. Em mareja aquesta obsessió pels detalls en detriment de l'evolució d'uns personatges i d'uns esdeveniments que facin avançar la trama i el curs de la història. ¶

❖ *Admirar és imitar.* (ERASME) ¶

❖ Encara que la vida moltes vegades no ens proposi res, algunes casualitats sembla que arribin a formar anelles o cadenes, com si al fons de tot hi hagués sempre amagat un rellotge que ens marqués. ¶

❖ Tolstoi recomanava que en la figura de l'escriptor hi coexistissin dues persones en una: l'escriptor i el crític. ¶

❖ El masover em diu que, quan encara tenia el matxo i li tocava llaurar el camp, feia girades de magall i rella. ¶

❖ El cristianisme és estrany, deia Pascal. Ordena a l'home reconèixer que és vil, fins i tot abominable, i li ordena voler ser semblant a Déu. Sense aquest contrapès aquesta elevació el tornaria horriblement va o aquell rebaixament el tornaria totalment abjecte. ¶

❖ L'escriptura no deixa de ser un procés alquímic. De primer tens un tema a la ment que hauràs de desenvolupar, després l'has de forçar perquè surti d'allò que era en potència. Després, reconeixent-lo teu, es convertirà en alguna cosa diferent, que pren vida pròpia. Una vegada imprès, l'hipotètic lector jutjarà la realitat que li ofereixes, i que possiblement n'hi suggerirà una altra, en un joc de miralls. ¶

❖ En una novel·la hi ha sempre un rellotge. (E. M. FORSTER)
En les del *nouveau roman* deu ser un cronòmetre. ¶

❖ M'explicava un mestre rossellonès que sempre que posava una redacció als alumnes, abans que comencessin els repetia aquell consell de Flaubert: «Si sabeu exactament allò que voleu dir, ho direu bé». ¶

❖ Cada dia hi ha més llibres que et proposen fórmules i receptes literàries per escriure. Moltes són enunciats covards davant del terror de trobar-se davant d'una pàgina en blanc. ¶

❖ Si sempre ho mirem tot amb els ulls dels altres, fins i tot les coses més sabudes, mai no trobarem res inexplorat. ¶

❖ El cap de comptabilitat de l'empresa, acostumat a fer quadrar els números, ens diu que l'únic segur en aquesta vida és la presència de l'error. ¶

❖ Admiro aquests homes intrèpids que tenen el coratge de viure sense haver posat mai les mans a cap balança. ¶

❖ Funcionaris, gent de poc braç, en un país de Cucanya. Tot un món tolerat per les instàncies corresponents. Darrere l'actitud circumspecta i polida de molts treballadors de l'administració s'hi endevina una certa covardia per sortir a lluitar al carrer sense xarxa protectora ni manyagueries. La seguretat abans que tot. Un concepte unívoc i precís. A molts els fa por o nosa la llibertat perquè obliga a escollir. Llavors es busquen l'ofici. ¶

❖ Mai més no trobaré en cap novel·la aquella experiència alliberadora que d'adolescent trobava en els llibres d'aventures. ¶

❖ Compro *Les hores* de Josep Pla en un volumet petit i gastat d'aquells de la Selecta. En fullejar-lo, m'adono que un lector anònim n'ha subratllat, en llapis vermell i blau, molts passatges. Deixant de banda alguns mots que troba desuets o desconeguts, crec que ha aïllat aquells passatges més allunyats de la seva concepció del món i d'ell mateix. ¶

❖ H. von Kleist, cèlebre dramaturg alemany, un dia que uns amics li van retreure que passegés tot sol amb tanta freqüència, els va contestar que no estava ociós sinó que anava a la cacera d'imatges. ¶

❖ Quan morim, ens espera l'infinit? ¶

❖ – Què has vist?

– He vist el món a l'inrevés; he vist els rics a baix i els pobres a dalt.

– Fill meu, has vist el món veritable.

(TALMUD) ¶

❖ Escriure és provocar esdeveniments? ¶

❖ Baudelaire definia el silenci com un bany de tenebra. ¶

❖ Una obra clàssica és aquella d'on tothom pot beure fins a sentir-s'hi sadollat. ¶

❖ En un ordinador que tradueix els textos automàticament hi van introduir la salutació llatina *Ave Maria*. La versió resultant feia: *l'ocell de Maria*. ¶

❖ Si a la vida tens alguna passió, ja comptes amb unes gotes d'esperit. ¶

❖ Entro a una llibreria de vell, i demano si tenen llibres de *la* Bernat Metge. El llibreter, que era un autèntic analfabet, em va contestar que no comprava llibres de medicina. ¶

❖ Un capellà rossellonès, Jaume Perona (1747-1811), rector de Pesillà, que va patir l'exili amb la Revolució Francesa, primer a Calella i després a Albacete, esgarriat per tot el que havia vist i viscut, s'adreça a Déu interrogant-lo amb aquestes paraules: *—Pourquoi regardes-tu les gents perfides, gardes-tu le silence quand l'impie engloutit un plus juste que lui?* Aquesta pregunta sense resposta és també la de les víctimes del terratrèmol de Lisboa, i més tard les d'Auschwitz, del Gulag, de Bòsnia, i d'un llarg etcètera que segurament vindrà. ¶

❖ Emmetzinat per la literatura. ¶

❖ No puc recordar qui va dir allò tan sensat que res és pitjor que estar mort abans de morir. ¶

❖ De sobte ens trobem en un carrer d'una gran ciutat, després de molts anys d'ignorar-nos. Els meus ulls van cap als seus. Una curiositat que sembla mútua i inusual fa que ens aturem uns minuts per intercanviar missatges de supervivència. Per uns instants revius l'estranya sensació de resseguir una veu, els gestos d'una persona, el perfil d'un cos amb

el qual en altres èpoques jugaves en la intimitat. Tot i els basals de destrucció que l'edat ha provocat en el seu rostre, encara funciona un codi secret de franquesa i espontaneïtat. Allà era ella, un record només literari, una flor de paper pintat? A casa, en els braços del record, vaig pensar en uns mots de l'*Ovidi Enamorat* de Metge: «Car tots temps me seran jóvens aquelles que jo he envellides». ¶

❖ Llegint Joyce, m'adono de com el monòleg literari que practica és una massa compacta d'idees i de sensacions, un estil aglomerat, que no amaga, però, un fals sostre. ¶

❖ Benaventurats els malencònics, perquè tindran com a premi el consol de la tristesa. ¶

❖ Que n'és de difícil d'aprendre a conviure amb els dubtes! ¶

❖ X em feia jugar per trobar-me desprevingut. ¶

❖ En una ocasió que Ferran Soldevila comentava la riquesa i l'abast dels llibres de memòries i dietaris que de totes les èpoques posseeix la cultura francesa, demanava si als catalans mai els succeïa res de particular, ja fos en l'esfera pública o en la privada, digne de merèixer un apunt o una fugaç anotació. Acabava dient que eren literats d'una ben pobra literatura. ¶

❖ Almenys a mi, em resulta una mica difícil d'orientar-me en aquella idea de buit que propugna la filosofia taoista, on les coses es transformen en el seu contrari. L'embolcall poètic de Laozi, que m'ho presenta didàcticament, és almenys, suggestiu:

*Trenta radis convergeixen en el centre d'una roda,
i és del seu buit que depèn la utilitat del carro.*

I aquest altre:

*Modelant fang es fan els pots,
i és del seu buit
que depèn la seva utilitat. ¶*

❖ Picasso afirmà en una ocasió que ell no buscava, trobava. ¶

❖ Per més que escriguis, sempre t'adones de la teva impotència, que no avances, que xoques amb una limitació, com si només t'arribés una onada d'un mar immens. ¶

❖ A la Grècia antiga deien que el temps tenia els cabells grisos. ¶

❖ Compta fins a deu. Paciència... No t'enfadis. El gel també es fon amb l'espera. ¶

❖ Per a la revista literària *L'Estruç*, que fèiem a Girona, vam demanar a Joan Brossa si seria tan amable de fer-nos arribar una col·laboració poètica. Al cap d'una setmana, el carter em retornà el sobre enviat, obert i tornat a tancar barroerament, amb una indicació escrita amb llapis que deia: «Devolver al destinatario». Pensant-me que havia equivocat l'adreça o que el franqueig era insuficient, el vaig obrir i hi vaig trobar uns poemes de Brossa escrits també amb llapis. El poeta havia volgut estalviar-se sobre i segells. ¶

❖ Tots som desiguals davant la llei. ¶

❖ «Entre el somni, la vida va a la mort», un vers de *Color de juny*, un dels millors poemes de Josep Sebastià Pons, em recorda aquella expressió de Sèneca, *Quotidie morimur*, del llibre *Ad Lucilium*, una obra que plaïa molt Salvador Espriu. El medieval Pere March també reprèn el tema amb aquella famosa sentència: «Al punt que hom naix comença de morir». ¶

❖ El meu esperit té por al buit. ¶

❖ Sempre i a tot arreu els escriptors de raça congreguen admiracions fora mida. Carles Riba era un d'aquests. Falsos especialistes que es creien tenir un ull segur per a la crítica se li acostaven amb el desig de descodificar en un tres i no res un dels seus textos. Amics circumstancials, aduldors i venedors de lloances li feien confidències sobre algun vers, li comentaven aspectes del darrer llibre publicat. Veient-los venir, Riba contestava: «M'ignoro encara; què en podeu saber els altres?» ¶

❖ No em volia perdonar ni un dia de la meva vida. ¶

❖ La imatge al mirall és sempre passatgera. ¶

❖ Una vegada que la Junta Rectora del Misteri d'Elx em va convidar a veure el món de la festa, vaig aprofitar l'ocasió per fer un petit viatge per terres valencianes. Uns dies abans, mentre em prenia una orxata en un poble de la ruta, un home gran i desvagat que tenia ganes d'enraonar amb algú, se m'acostà, i em preguntà si coneixia l'origen del nom d'aquesta beguda. M'explicà que una vegada que Jaume I entrava victoriós a València, mentre feia la passejada triomfal

per la ciutat entre grans mostres d'afecte general, se li acostà una xiqueta i li donà a beure un got amb un nèctar blanquinós. Jaume I, polsós i assedegat després de la campanya militar, li agraií vivament l'espontània ofrena. S'ho begué sense respirar i, satisfet, va dir: *Això és or, xata!* ¶

❖ Walter Benjamin creia fermament en un art avantguardista perquè aquest era afirmació del món real i anticipació de la utopia. Ara, en una societat en què tot val, que ha perdut bona part del seu sentit crític, les avantguardes ja neixen amb el certificat de defunció sota el braç. Algunes d'aquestes instal·lacions que al MACBA ens volen fer passar i vendre per art, mostren la fragilitat i l'anorèxia de la nostra cultura. ¶

❖ El suïcidi és el camí més dràstic per sabotejar la vida. ¶

❖ Molts conciutadans d'edat indefinida, asexuals, que deambulen per les nostres ciutats sense idees ni afectes, com buits de cervell, serien els maniquís ideals per a un nou De Chirico. ¶

❖ De jove volia canviar el món; ara, a la posta de la vida, s'accontenta canviant el canal del televisor. ¶

❖ L'habitació buida de la seva personalitat. ¶

❖ La preocupació que la majoria de mortals tenim a la vida per fer-nos una ombra de seguretat (treball fix, assegurança de vida, sedentarisme a ultrança, etc.) l'encongeix i la desvirtua de tal manera que ens quedem sense possibilitat d'arribar a tocar un absolut. ¶

❖ Fa més d'una hora que m'espero. Si ara tingués foc, cremaria aquest temps d'inèrcia. ¶

❖ Estava tan enamorat, tan encegat d'amor, que no veia ni les coses bones de la seva xicota. ¶

❖ De vegades, quan en una conversa un dels interlocutors s'allunya momentàniament de l'assumpte inicial, és molt fàcil acabar sentint, després de la digressió, locucions com ara: «He perdut el fil», «Ja no sé què et deia», «De què parlàvem?». En una ocasió semblant, una senyora mallorquina em contestà: «M'ha fuit es conill». ¶

❖ A propòsit del bilingüisme, quan Yves Rouquette parlava de la desastrosa situació de l'occità com a llengua d'expressió i de cultura ho feia amb aquestes paraules inclements: *Bilingues tant que vous voudrez: mais de première langue occitane. C'est ça ou la liquidation finale. (La nouvelle chanson occitane, Tolosa, 1972).* ¶

❖ Algunes obres literàries publicades després d'haver guanyat un premi es panseixen i perden la frescor tan de pressa com el llorer que els va atorgar el jurat que que va decidir el veredict. ¶

❖ Humanista és aquell qui recorda. (STEINER) ¶

❖ X posseeix tanta memòria que sembla que la tingui instal·lada en unes golfes o caves. ¶

❖ “Qui no s’ha sentit mai temptat com Faust?”, deia en un vers Gabriel Ferrater. M’agradaria que algú reescrigués el mite de bell nou, aquesta vegada sol·licitat pel dimoni de la innocència. ¶

❖ L’amor sexual és en teologia un pecat; en jurisprudència, una entesa il·lícita, en medecina un ultratge mecànic i la filosofia no s’ocupa d’aquest assumpte. (KARL KRAUS) ¶

❖ La poesia de Tomàs Hardy em sembla admirable. M’agraden molts d’aquests poemes on l’experiència de la vida és molt feta i treballada, un substrat de terres d’al·luvió. ¶

❖ Un home nascut clònicament, sense intervenció d’uns pares mortals, es veuria lliurat de l’estigma del pecat original. Quin problema teològic! ¶

❖ “Ja sóc a la tarda de divendres de la meva vida”. Així s’expressava el poeta anglès Philip Larkin a la segona meitat de la seva cinquantena, espantat davant la perspectiva immediata d’un cap de setmana desolat i el no-res al final, ignorant que només viuria fins al matí del dissabte. ¶

❖ Cada llengua correspon a una organització particular de les dades de l’experiència. (MARTINET) ¶

❖ En Josep em diu que, de vegades, les dones no són ni de llevant ni de ponent. ¶

❖ Aquells que creuen en els déus o el destí, que creuen que allò que en aquell moment són o representen passa perquè

havia de passar, troben en el camí de la seva vida una llumeta d'esperança dintre del caos general. ¶

❖ Una vegada que a la ràdio em preguntaren que definís allò tan indefinible que és el concepte de la poesia, vaig contestar que era l'emoció que generava un so organitzat de paraules. ¶

❖ Què fou primer, una emoció o el verb? ¶

❖ Mario Brelich és autor d'una novel·la erudita, a mig camí de l'assaig i de la recreació de l'evangeli, *La cerimònia de la traïció*, on assaja un possible retrat de Judes i una interpretació de la seva traïció, un tema que també havia fascinat Borges. Brelich, per poder novel·lar i perquè l'obra no se li converteixi en un assaig teològic, s'inventa la figura d'un personatge, el detectiu Dupin, un home que al llarg de la seva fecunda carrera professional ha triomfat en innumbrables casos, però que al final de la seva vida creu que li'n queda un per resoldre, saber per què Judes va denunciar Jesús. Per això s'imposa el difícil repte de solucionar un misteri que encara no ha resolt ningú. Dupin es rellegeix els evangelis en cerca d'arguments convincents: quines eren les motivacions personals de Judes, quins mòbils tenia per ser deslleial al Mestre? Hi havia entre ells cap qüestió personal mai no explicada? En aquella època trenta monedes eren una quantitat ridícula.

Segons aquest escriptor hongarès, Judes seria un personatge innocent, extret d'una tragèdia grega, que actua per desig-nis superiors. Amb la seva traïció, que ve propiciada des de més amunt, obre les portes a un nou orde. Sense l'ajut de Judes, Jesús mai no hauria pogut instaurar el seu regne. La

seva redempció s'acompleix a través del martiri; va a la creu i mor per nosaltres en benefici del llinatge humà. Per això l'acció del traïdor és inevitable. Judes és innocent de cor ja que actua condicionat a requeriment del Pare que el fa acomplir un manament de la llei en la figura del Fill. La missió de Judes gairebé és un tema d'estat. Aquesta teoria de la conspiració no deixa de ser brillant. ¶

❖ Amor: *giovane vestito di bianchissima vestimenta*. (DANTE) ¶

❖ No la vaig conèixer bé fins que em colpejà. La pedra foguera tampoc no treu foc mentre no la rebots contra un altre pedruscall. ¶

❖ Entenc més el Jesús de la història que el de la fe. ¶

❖ Per molt amar mon voler no he dit. (A. MARCH, IX) ¶

❖ Matem allò que estimem? ¿És folla empresa voler posseir l'altre, subjectar la brida d'aquell que ens sedueix? ¶

❖ «Només l'infinit paga la pena d'aconseguir-se i l'infinit és en poder dels morts». (YEATS) ¶

❖ Primer m'encens i em cremes, desig, tu que trobes pasatge cap al cervell i la memòria. I ara, per què, diví, em fuges? ¶

❖ Una matinada d'un gener ventós travessem la plana de la Cerdanya. Reclosos en l'interior del cotxe sentim xiular la freda tramuntana, veiem inflamar-se la lona del cel. Més tard, quan el sol ha fet decreïxer les ombres, veiem a les ribes del

Segre l'escenari glaçat de l'hivern amb els avets ericats de cabells blancs. ¶

❖ Com que només van fer un pacte de llit, el goig fugaç fou començament d'un intens dolor. No es van poder sostreure a la tenallant fatiga dels sentits. ¶

❖ Des del far de la Vila Vella de Tossa de Mar vam veure com la nounada aurora havia tret fora el cor de la lluna del llit exànim de la nit. El sol d'ales dubtoses començà a tallar la mar; va anar sortint d'un distès i profund repòs fins que dibuixà un disc de foc en la vall enconcada de l'horitzó. ¶

❖ En l'interior del mot *enraonar* hi ha el mot raó. (JOAN CREIXELLS) ¶

❖ Si vagueu per la part vella de Perpinyà, entre aquells carrers que obliguen a anar a trot curt, tindreu la sorpresa de trobar-vos –entre els contraforts de l'església– amb l'espai obert que senyoreja el claustre i cementiri de l'església de Sant Joan, el famós Campo Santo que recorda vagament el de Pisa. No fa pas gaire que, restaurat, torna a ser obert al públic, ja que durant molts anys ha estat destinat a diversos usos innobles. Allí s'esvaeixen els sorolls i la fressa. Per uns moments podem suspendre les hostilitats que ens marca una vida massa bel·ligerant, declarar, en veu baixa per no despertar els morts, la provisionalitat de la nostra vida. Actualment és el més gros i ben conservat de França. El canemàs de l'obra encara impressiona. El plànol dibuixa un espai geomètric auster, un quadrilàter de 60 metres de costat, encadenat de nínxols d'estil gòtic, construït amb marbre de Baixàs color sèpia, del qual se'n conserven les galeries. Un os-

sari situat a la part central recollia les despulles dels morts més humils. Algunes capelles laterals on enterraven les famílies nobles perpinyanenques mostren encara les armes i els escuts o blasons de vells noms il·lustres. El sòl és cobert d'una gespa clorofil·lica que cap al tard es desplegava brillant sobre aquests arcs afinats i estrictes. ¶

❖ El crim perfecte seria com el món dels somnis, que no deixa rastre. ¶

❖ La lírica ens encomana un miratge de perennitat, ens dóna ales per creure que l'home és etern. És la deessa nascuda de l'Oceà i de la seva dona Tetis. Si ha sobreviscut enmig d'altres formes enlairades i superbes que després han caigut, tinc fe que perdurarà. ¶

❖ El fum de l'herba dilatava la tela de la seva memòria, desplegava el seu anhel fantasiós. Contra el viure aplacat, se sentia carn de llampec. Quantes voluptats immaterials naixien d'aquest mirall engrossidor, del diorama que li mostrava un natural excessiu. ¶

❖ De dia en dia és més palpable la situació de confusió en què viu la nostra cultura. Els mitjans de comunicació de massa s'erigeixen en els únics interlocutors, són l'expressió directa de la fortitud i la feblesa del sistema. Hom pot comprovar com l'èxit d'un llibre, d'una pel·lícula, d'una exposició és l'espai que ocupen en aquestes tribunes fugaces. ¶

❖ Una dita anglesa fa: *People say that life is the thing, but I prefer reading.* Diuen que l'essencial es la vida, però m'estimo més llegir. ¶

❖ Em sap greu que l'editorial Selecta hagi suspès la continuació d'aquells volums d'un color verd d'encís, amb els contorns daurats. Aquella col·lecció d'obres completes, que ben mirat no ho eren tant, constituïa una mica el nostre arsenal d'immortalitats. En el fons i la forma feien un gran servei, ja que moltes obres dels segles XIX i XX, que constitueixen l'esperit vivent de les nostres lletres, hi eren editades. Una vegada que Joan Estelrich va veure en una prestatgeria els cinc o sis primers volums que Cruzet havia tret al carrer, va exclamar: «I això què és? Una literatura!» Una aventura avortada, sense la qual hem quedat orfes. ¶

❖ Res millor per entrar a entendre els *Assaigs* de Montaigne, farcits de cites i de lectures clàssiques, que una frase de la seva collita: «Les abelles prenen d'ací i d'allà, de les flors, però després amb el que han pres fan la mel, que és tota seva». ¶

❖ Tot allò que no ultrapassa de la teoria és sempre un somni. ¶

❖ L'amor és aquella monstruosa contradicció que obliga a lliurar-nos a un altre, renunciant a allò que som per reafirmar el nostre jo. (HEGEL) ¶

❖ Com aquests cossos celestes que divaguen per l'espai sideral, molts som com fragments de meteorits carregats de fatalitat. ¶

❖ Els escriptors som uns il·lusos volent legislar sobre mons interiors. ¶

❖ L'escocès Robert Louis Stevenson, autor d'una obra narrativa important (*L'illa del tresor* i *El Dr. Jekyll i Mr. Hyde*, entre d'altres) és un estimable poeta menor que m'agrada freqüentar:

I have trod the upward and the downward slope

I have trod the upward and the downward slope;
I have endured and done in days before;
I have longed for all, and bid farewell to hope;
And I have lived and loved, and closed the door. ♣

❖ Molts novel·listes es trenquen les banyes quan han de buscar arguments de ficció que donin vida als seus personatges, i la realitat, ben sovint, és més exagerada que totes les històries que la nostra ment pot arribar a concebre. Molts episodis de la vida quotidiana –com el que avui us explicaré– contenen aquella dosi de versemblança tan necessària per tal que els escriptors ens puguin fer creïbles els herois de les seves creacions. En aquesta faula d'avui s'hi entrecreuen dues línies d'acció. La imaginària, que arrenca d'un capítol de la millor novel·la de Mercè Rodoreda, *Mirall trencat*, i la real, que he bastit a partir d'una història que va protagonitzar en el seu dia una noia d'una bona família gironina, malcasada per més senyes, que sentia impulsos no prou correspostos pel seu marit, massa atrafegat en negocis més rendibles. Com en les millors pel·lícules, desfiguro els detalls i els ambients per tal d'aconseguir que qualsevol semblança amb la realitat sembli pura coincidència.

Lector o lectora amables, per si no el coneixeu, deixeu que us resumeixi el fragment de mirall que reflectí Rodoreda al principi de la seva novel·la: Nicolau Rovira regalà a la seva dona, Teresa Goday, una luxosa joia. L'heroïna de la novel·la, per necessitats econòmiques que havien de restar

amagades del marit, la revengué al mateix joier, tot demanant-li que li'n fes un dibuix i que no la posés a la venda durant un temps determinat. Teresa Goday explicà al seu marit que per culpa d'un desmai al carrer havia perdut la joia. Ell s'ofereix amatent a regalar-li'n una altra d'igual, que acaba sent la primera, comprada dues vegades.

D'on va pouar Mercè Rodoreda la seva història? ¿L'havia sentida explicar, n'era la protagonista, va ser un acte pur de la seva poderosa imaginació? La nostra princeseta malcriada, d'ulls felins i cos modelat virtuosament, com els flancs d'una àmfora grega, no sabem si coneixia aquesta obra. Si la resposta fos positiva, degué pensar que podia adaptar l'experiència de Teresa Goday a la seva pròpia vida? O va actuar només amb aquella intuïció que tenen la majoria de les dones que fa que quan els homes hi van, elles ja en tornin?

X, la nostra protagonista, devia tenir uns vint-i-sis anys que intentava disfressar darrere un empostissat de maquillatge de la casa Revlon. Ara treballava en la secció de raigs d'un gran hospital. Mentre la seva vida real s'enfosquia dia a dia, perquè havia aterrat en la pau del matrimoni en una edat impròpia, en la professional s'interessava, cada dia més, pels cossos masculins que veia, en detall, a contraclaror. Pensà que la seva existència era una munió de clarobscurs, i que entre el negatiu i el positiu hi havia uns mil·límetres de vida activa que calia esgarrapar com fos, abans que a la pel·lícula hi quedessin sobreimpressionades un munt de rutines, que més tard es convertiren en records grisos i anodins.

Un dia es presentà al consultori un jove atleta, de cos imaculat i calories justes, que presentava un problema de ròtula al genoll esquerre. Havia après tant la tècnica del revelat que el positiu d'aquells múscles lluent, d'aquell cos acerrat de mirada olímpica fou la seva revelació. De sobre, se li

desvetllà a les entranyes un pessigolleig que feia temps que no sentia: «Tregui's la roba de cintura per avall»; «Respiri, agafi aire; quiet, no respiri!»; «Aixequi els braços, posi's de perfil»; «Vesteixi's»; «Torni demà a recollir les proves».

S'inventà un estratagema pueril per al dia que l'atleta vingués a recollir els resultats. Un comentari tècnic que li féu sobre les plaques, abans que les veiés el metge, li donà una aurèola d'entesa. Després vingué un cafè al bar de l'hospital, més tard les trobades pactades..., i la resta de la història deu ésser tan vulgar com totes les altres.

Un temps més tard, el nostre atleta comparegué un dia a l'apartament que havien llogat amb una joia de preu, d'aquelles per ser llúides. Quin compromís per a la nostra jove, haver d'anar amb la joia d'un altre al costat del marit, després de prometre al seu atleta que, com a penyora d'amor, la duria sempre. Com explicaria la seva procedència? Va anar a veure un joier de Girona conegut seu i li va explicar que era propietària d'una joia que volia endur-se de viatge. Li va demanar que li estengués una factura com a comprovant que era seva i que havia estat adquirida en aquell establiment.

Quan al vespre el matrimoni es trobà per sopar i el marit la veié arribar amb aquella agulla de pit entre els plecs de la jaqueta de pell, sortí la inevitable pregunta. X explicà que l'havia comprat amb els seus estalvis fent hores extres per a una mútua esportiva. Davant la ganyota incrèdula del marit, X li mostrà la factura de la joia amb la data de compra d'aquell mateix dia. Ell hagué de callar i encara demanar disculpes per la seva suspicàcia. S'ho creuria algú que això és veritat, si hagués estat escrit en una novel·la fulletonesca? Us adoneu com la realitat supera la ficció? ¶

- ❖ X proclama en un sopar, en veu alta perquè tots ho sentim, que defuig enamorar-se perquè li pesa massa sentir. ¶
- ❖ Els pares som tolerants repressius o repressius tolerants? ¶
- ❖ Per escriure versos, X em diu que no hi ha millor inspiració que reprimir l'ànima, i fer treballar aquest dolor. Balzac ja va deixar dit que la felicitat mata el poeta. ¶
- ❖ Més que de Catalunya, sóc habitant de la llengua catalana. ¶
- ❖ El dret a no portar armes contra la pròpia voluntat, ja hauria de formar part dels drets humans. (NORBERTO BOBBIO) ¶
- ❖ Amb la família ens trobem al cementiri, l'antiga demarcació que separa els vius dels morts. Torna la desconeguda per cobrar un delme que ens deixarà encara més orfes. Estar mort és ser pres dels vius, viure en el record dels qui encara ballem amb peu forçat. El poeta ja ens ho va deixar escrit: «Que ton avís a un beure ens convida / d'aigua de plor ab llàgrimes dolces». ¶
- ❖ La refracció fa que un bastó dins de l'aigua sembli trencat. Si volem que es vegi dret, haurem de trencar-lo abans de submergir-lo a l'aigua. És un veritable treball. És el treball de l'estilista. (CELINE) ¶
- ❖ De vegades voldria posar-me a llegir llibres de teologia, però sempre em frena aquella reflexió de Borges que la considerava una branca de la ciència-ficció. Tothom especula sobre allò que mai no ha vist o sentit. ¶

❖ Després que l'erudit i poeta Josep Romeu (Òdena, 1917) hagués recollit la seva poesia completa, la publicada i una part d'inèdita, en un bell llibre, *Tots els poemes*, del 1994, ara ens sorprèn amb un nou poemari, *Temps*, 1995, on he vist desplegats els neguits i les esperances de l'home d'avui, estímuls i estats d'esperit convocats a través d'imatges antigues i novelles que tradueixen els temps revoltats que li ha tocat de viure. Romeu, com el poeta anglès T. S. Eliot, autor dels *Quatre Quartets*, analitza la crisi de la humanitat i la personal seva, s'interroga sobre la salvació de la nostra civilització, de la qual ell és un ciutadà conscient i conscienciat. Alça el seu crit versificat com a testimoni solidari de les misèries i grandeses d'aquesta humanitat absurda, després d'haver vist al llarg d'una fecunda vida tanta destrucció individual i col·lectiva. De fet, el llibre funciona com un manifest o un testament on l'autor passa revista a moltes experiències adquirides, però que sempre representen, per bé o per mal, un cost per a nosaltres mateixos. A mesura que tots madurem, hem d'acceptar l'incert pas del temps sobre les nostres consciències modulats a través de l'amor, el neguit, la destrucció física, el desengany, la mort, l'esperança en un més enllà, etc. Maduració i guany incert a cada moment de la vida. L'experiència vital necessita, però, d'un component religiós que doni sentit i transcendència al «caos deforme» per no caure en un bassal de desesperació.

A partir d'un vers de l'*Eclesiasta*, un dels llibres més punyents i fascinants de la Bíblia, que també va captivar Salvador Espriu, Romeu basteix un llibre unitari, metafísic, on encabeix cada cosa al seu temps amb un temps cenyit per a cada cosa. La vida humana, tan complexa com la imprevisible naturalesa, també té uns cicles vitals, ordenats al llibre amb saviesa, seguint un fil de continuïtat. Així, hi hau-

ria un temps per conservar, un per compartir, un d'afirmar-se i d'estimar, el de recordar, a la senectud, quan el viatge s'acaba, i el més dolorós, que és el de morir. A partir d'aquí s'organitza l'ordre travat d'aquestes fases de la vida que Romeu descabdella en 35 poemes, set per cicle, un número cabalístic, en què es mostren les edats del món i de l'home.

El nucli i l'acció temàtica del llibre tradueixen aquest marge de temps que té l'home en aquesta vida per obrar, temps que actua com un «difícil treball d'orfebre». La llengua del llibre és rica, sòbria i mesurada, i l'adjectivació, precisa. El símbol poètic de la rosa que és pura però que també es marceix –«colliràs la rosa abans no s'esfulli»– recorre tot el llibre. Amb un ampli registre de lectures i influències (la Bíblia, Sèneca, Dante, Ausiàs March, Maragall, Foix, Riba, etc.), Romeu vol sentir-se solidari amb un paisatge i una terra, amb una llengua, la memòria dels pares, els amors passats o presents, el pes de les obres del món, la salvació a través de l'escriptura, la lluita contra «la cendra i el fang», la imatge insistent del déu Cronos que tot ho devora, etc. Hi ha també un feix de meditacions més pregones, com les que afecten la identitat personal, el «reducte del clos» de la seva intimitat, on el poeta es fa un home solitari. Podríem dir que la vida se salva per la memòria.

Les vegades que he tractat el Josep Romeu professor i erudit m'ha semblat veure-hi un home molt cartesià, reflexiu i assenyat, que quan interpreta o intenta explicar-se un poema o un text és per extreure'n el fil de la vida del seu autor, l'època que reflecteix. En l'obra creativa opera semblantment. De moltes de les seves experiències, pastades al llarg d'una existència, ara que els ametllers ja són batuts, veu que arriba el moment de fer-ne balanç, les interpreta a través de l'escriptura per entendre millor allò que ha viscut, en un procés

d'autoanàlisi, de vegades torturat i feixuc per la condensació de tantes idees que conté. L'escletxa, però, és prou àmplia perquè el lector pugui penetrar amb escreix en el seu món, que en bona part, també és el nostre. Acabem aquest comentari d'un llibre sincer i valent, fet de clarobscur, amb un vers d'Eliot, sobre el tema que preocupa tant el nostre poeta: «Sols a través del temps el temps és conquerit». ¶

❖ A Avinyó ha fet fallida la llibreria més emblemàtica de la ciutat, la llibreria Roumanille, fundada pel felibre, professor de Mistral, activista i escriptor provençal Josèph Romanilha (1818-1891), un dels pocs llocs on podies trobar en abundància publicacions del domini occità. La darrera vegada que hi vaig anar ens va atendre una velleta pulcra i elegant que ens va dir que en aquella llibreria ella era la darrera representat de la nissaga. El nom de l'establiment, una placa de pedra amb una inscripció que evoca la seva memòria, encara indentifiquen el local, que s'ha convertit en un bar. ¶

❖ En la *Divina Comèdia*, quan Dante retroba Marco Lombardi al *Purgatori* (cant XVI) i li demana d'on provenen els mals que assetgen el món, aquest li contesta: *Lo mondo è cieco e tu vien ben da lui.* ¶

❖ Alguns poemes de Francesc Fontanella –«Relotge de pols», «A una calavera», «Epitafi al sepulcre d'una imaginada deïtat de l'hermosura», etc.–, tan allunyats del beat optimisme, ens encomanen el pessimisme barroc, el sentiment de la fugacitat de la vida. L'home és només un ésser per a la mort, el qual, a força de pensar-hi i de gastar-hi energies, s'excita de tristesa en recordar la imatge plàstica entre banal i pintoresca de la calavera que el sosté: «Mes trobaràs la vida en

la tristesa / si guardes en lo cor estes memòries / com portes en lo cor esta figura». ¶

❖ Naufragues i no escarmentes? ¶

❖ La meva àvia, quan es referia a una persona contradictòria, d'aquelles que primer en deixen anar una i a continuació la contrària, afirmava: «Aquest tan aviat és figa com raïm». ¶

❖ No podem deturar el progrés de la humanitat, malaguanyat pa que mengem. Karl Marx es preguntava si la *Iliada*, un d'aquells poemes èpics atribuïts a Homer, que narra la història d'Aquil·les en el setge de Troia per rescatar la bella Helena, que ara ens sembla tan poètic, hauria estat possible amb l'ús de la pólvora, un invent que els xinesos només usaven per fer focs d'artifici. ¶

❖ Llegeixo Bosch de la Trinxeria perquè m'he compromès –amb motiu del centenari de la seva mort– a pronunciar una conferència sobre la visió idealitzada que tenia de la cultura popular. En un dels seus treballs, *Una excursió als cingles de Talaixà*, explica una anècdota ocorreguda a Mister Hunt, un anglès que acompanyava Bosch en aquesta eixida. Una vegada que el mïster es va anar a afaitar al poble de la Menera, el barber, que tenia seriosos problemes per fer-li la galta perquè per raons d'edat la tenia «bastant arrugada», es va treure de la butxaca una bola de boix lluent com el vidre i l'hi va ficar dins de la boca. Mister Hurt, desagradablement sorprès, l'escopí de seguida ple de fàstic. En demanar-li què significava allò, el perruquer del poble li explicà amb parsi-

mònia de paraules que aquella bola li servia per tensar les galtes de tots els vells del poble a l'hora d'afaitar-los. ¶

❖ L'obra de Fernando Pessoa és plural, heterogènia, representa la personalitat fragmentària de l'home del segle XX, ens tradueix l'ambigüitat de la realitat quotidiana en què vivim, canta un univers ple d'escepticisme, descobreix, potser abans de Freud, la riquesa del subconscient. Pessoa creu en el sensacionisme. Per a ell, l'obra d'art és un objecte i aquest objecte ens produeix una sensació. Llegim en les seves pàgines d'estètica, i en aquest dietari esplèndid que és el *Llibre del desassossec*, que el poeta *sempre viu d'impressions que li pertanyen*. Afirmar també que el poeta indaga sentits i desassossecs pregon, i aquest extrem sentir ens acosta a l'home místic. Faig meva aquella teoria que té sobre l'experiència interior: «Viatjar? Per viatjar n'hi ha prou amb existir. Vaig de dia a dia, com d'estació en estació, en el tren del meu cos o del meu destí, abocat als carrers, a les places, als gestos i als rostres sempre iguals i sempre diferents com, al final, ho són tots els sentits... Comprenc que viatgi qui és incapaç de sentir».

L'altre pol de la seva modernitat són els heterònims, personatges reals, distints d'ell. Tots som contradictoris i ens donem a conèixer a través de diverses màscares. Pessoa sempre tendia a la despersonalització i a la simulació. També això és un reflex de l'època que ens ha tocat viure, de la crisi de la nostra identitat personal i col·lectiva. Els personatges pessoans, com Álvaro de Campos, Alberto Caeiro, Ricardo Reis, tenen tots una personalitat ben definida, i no val confrontar-los. Els poemes creen els personatges i no a l'inrevés. Podríem dir que Pessoa els delega fragments de personalitat. És el que ell anomena el «drama em gente». Cada he-

terònim projecta el seu drama a través de les paraules, igual com cada un de nosaltres és «diversos personatges». En homenatge al poeta, transcriu la versió catalana d'un poema seu que m'he atrevit a traduir:

Per ser gran, sigues enter, res...

Per ser gran, sigues enter, res
teu no exageris ni excloguis.
Sigues del tot en cada cosa. Posa tot el que ets
en el mínim que facis.
És així com en cada llac sencera la lluna
hi brilla, perquè alta viu.
(D' *Odes* de Ricardo Reis) ¶

❖ Arribo a casa. D'ençà que ens hem vist, tinc necessitat de refer aquelles figuracions embastades en el fons de la ment. M'han seguit com una fe, i ara em pertanyen com si fos des de sempre. D'alguna manera es formen i s'ordenen a la punta de la mina del llapis que llisca en el paper, i no puc aturar les mans que ho escriuen. Les lletres alcen el vol perquè no poden aturar-se a la pàgina de la vida oberta.

Llavors la mà compulsiva m'alerta, i dibuixa el gest, l'arabesc de la cal·ligrafia tremolosa: «Ets un tot preciós a la taula parada. Sovint penso que ens pertanyem, i te m'afigures amb cara de contemplació devota com un somni que em desborda. I veig la teva pell de llet materna, i sento la veu dolça que m'adormirà en la ventura de la nit. En aquest desembre negat de clarianes blanques, l'arboç lleva les roges cierreres de la felicitat. Vermell de convivència. Ets arboç rodó, fruita d'un sol celest d'hivern que ha foradat la pell de la neu més dura». Fa molt que em vas acotxar, arboç florit. ¶

❖ El concepte d'autoodi, negació i rebuig a la pròpia identitat no sé si pertany al món de les passions o de les pulsions més íntimes. El cert és que no l'he vist tractat políticament en cap manual, ni en cap història de les idees, però em consta que existeix. El seu esperit sura fantasmagòric en la ment de molts ciutadans de nacions sense estat, en col·lectivitats i grups humans que, situats a la cuneta de la història, pateixen o han patit humiliacions de tota mena, que han vist que aquell embrionari estat no s'ha pogut desenvolupar en normalitat. ¶

❖ Albert Camus, en el seu llibre *El mite de Sísif*, recorda que Dostoievski reconeixia l'absurditat del món, però, a les seves obres, d'aquest desfici mai no en va fer cap bandera ideològica. Al contrari, moltes de les seves novel·les són un al·legat a favor d'una fe. ¶

❖ «Una dona que estimem basta rarament per a totes les nostres necessitats i l'enganyem amb una dona que no estimem.» (PROUST) ¶

❖ *Love – what is love? A great and aching heart;
wrung hands; and silence; and a long despair.
Life – what is life? Upon a moorland bare
to see love coming and see love depart.*
(ROBERT LOUIS STEVENSON)

Amor... què és l'amor? Un cor ple de dolor
mans crispades, silenci; i un llarg desesper.
La vida... què és la vida? Sobre un camp tot pelat
veure l'amor que arriba i veure com se'n va. ¶

AQUEST LLIBRE
S'HA ACABAT D'IMPRIMIR
—PELS PRESENTS I PELS ABSENTS—
EL MES DE MARÇ
DE L'ANY
2001

■ *El jardí de les paraules* és un recull de notes diverses, disperses i discontinúes sobre lectures, fets de cultura i de la pròpia existència en les quals l'autor es fa ressò de la vida i mort de les paraules i de la pèrdua de sentit de tot un món amb l'ensorrament de moltes certituds. Algunes de les anotacions deixen constància d'uns temps que ja no tornaran. Aquest combat desigual contra la destrucció de la memòria és tractat amb una escletxa d'escepticisme i de nostàlgia.

FOTO: Q.C.H.

LLIBRES DELS
QUATRE CANTONS

